

16979

SELİMİYE GENEL KİTAPLIĞI	
KISIM	:
YENİ No.	: 16979
ESKİ No.	:
TASNİF No.	:
ALDIĞI TARİHİ	: Mart 1965



16979
PANORAMA Edirne Mânesi

EDİRNEYE DAİR

EDİRNE'NİN ESKİ ADI

Edirneyi alan I. Murat burasını pek sevmişti. Şehrin o tarihe kadar adı Hadrianopol idi. I. Murat bu adı Edirne'ye çevirtmiştir. Edirne'nin şimdiki adı on sekizinci yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır.

II. BAYEZİDİN SİTESİ

Eski camilerimiz arasında yalnız cami olarak yapılanlar olduğu gibi etrafında halka hizmet için kurulumuş müesseselerle bir mahalleyi andırırlar da vardır. İstanbul'da Fatih, Bayezid, Süleymaniye, Yeni Cami, Sultanahmet böyle olduğu gibi Edirne'de de II. Bayezid ve Selimiye camileri böyledir. Edirne'deki II. Bayezid sitesinin vakfiyesinde caminin ve yanındaki tesislerin memurlarıyla meşgulleri de gösterilmiştir. Buna göre:

Cami memurları	82
Medrese	23
İmarat	41
Darü's-sıfâ	21 dir ki

hepsi 167 ye baliğ olmaktadır.

ÇİÇEKLİ CAMİLER

Edirne'deki Eski caminin olsun, Üçserrefeli'nin olsun eskiden bahçeleri varmış. Baharda ve yaz aylarında açık tuğul pencerelerden camilerin içine gül ve çiçek kokuları geldiği gibi, bahçelerden koparılan çiçekler de samiz vakifleri saflar arasına konarak caminin havası lütfi çiçek kokularıyla dolarmış.

EDİRNEDE TÜRK SANATLARI

II. Murad zamanında Edirne'de Türk sanatları pek ilerde idi. O zaman en güzel halılar, en güzel kelimler, «Velence» denilen yün battaniyeler, «Boğasi» denilen minder örtüleri, «Beledi» denilen nakışlı pamuk kumaşlar, çarşafat, iç çamaşırları dokunurdu. En güzel silâhlar, mis sabunları, en güzel kekenemeler orada yapılırdı. Edirne'nin gül yağları ve gülleri Venedikli ve Cenevizli tacirler tarafından Akdeniz pazarlarına gönderilirdi. Evliya Çelebi, Bedestenin 60 gece bekçisi olduğunu, buradaki tüccarların dolaplarında nice Misir hazineleri değerindeki elmas ve mücevherlerin gözleri kamaştırdığını, Lady Montagu de Bedesten'de mücevherli eşyeleri, sırmalı Konyamlar gördüğünü yazmıştı.

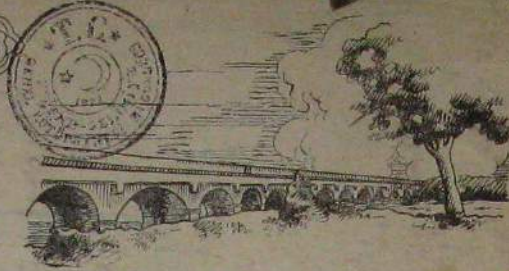


EDİRNE'DE DÜKÜLEN BÜYÜK TOP

Fatih İstanbul'u zaptetmeğe hazırlanıyordu. Macar Urban'ın doküğü büyük top Edirne Sarayında Cihannüma Kasrı önüne getirilmiş, doldurulup ateşlenmiştir. Barut du-manları bütün şehri istila etmiş ve topun patlamasından kırılmadık cam kalmamıştı. Topun gürlüğü ise otuz mil mesafeden duyulmuştu. Topun gölgesi bir mil uzakta iki kulaş derinliğinde toprağa saplanmıştı. İstanbul surlarını döğecek top bu toptu. İstanbul ölümlerine ancak iki ayda getirilebilirdi.

60 YIL ÖNCEKİ TREN TARİFESİ

60 yıl önce İstanbul'dan Edirneye simidierli yolcu tarifesi şöyle idi:	
I. Mevki	215.50 Kır.
II. Mevki	159.50 Kır.
III. Mevki	103.75 Kır.



EDİRNE ÇARŞISI

XVII. yüzyılın ortasında Edirne'ye uğrayan Evliya Çelebinin Seyahatnamesinde yazdığına göre Edirne Çarşısında 6.700 dükkân varmış. Ayrıca Bedesten'de, Ali Paşa Çarşısında, Selimiye'nin altındaki Arasta çarşısında yüzlerce dükkân bulunuyormuş!

EDİRNE'NİN HEDİYESİ

Edirne şairlerinden biri, İstanbul'un büyüklüğünden birine hediye olarak ayva göndermiş ve şu beyitleri yazmış:

Edirne gibi bir şehri dilâra
Bulunmaz gerçi âlem içre anında,
Ehlişî fakir oldukları için
Hedayası olur elbette ayva...

Bu beyitler Edirne'nin fakirliğini başlatmış zamanla aittir.

BÜYÜK TÜRK

Edirne'de Saruca Camii mezarlığında idam edilmiş olan iki Türk vezirinin başları vardır. İkisi de Belgratta idam edilen bu vezirlerden biri Avrupalıların Büyük Türk dedikleri Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, ikincisi de Budin Valisi Melek İbrahim Paşa'dır.

Merzifonlu, Köprülü Mehmed Paşa'nın samimi dostu ve kardeşliği Sipahi Oruç beyin oğlu idi. Babası şehit düşüncü Köprülü, Merzifonlu'yu dört yaşında yanına alıp kendi oğlu Fazıl Ahmet Paşa ile birlikte yetistirdi. Fazıl Ahmet Paşa'nın 15 seneye yakın bir zaman süren sadrazamlığı sırasında onun muavini durumunda Rikâp kaymakamlığı yaptı. Fazıl Ahmed Paşa ölünce yerine Sadrazam tayin edildi.

İşte bu âlim ve kıymetli vezir 1683 de Viyanayı muhasara edip mağlub olarak ıscat edince Köprülü ailesinin düşmanları Padışah Avcı Sultan Mehmed'e onu kötülüyerek Belgratta idam ettirdiler (1684). Merzifonlunun başı Edirne Sarayına gönderildi. Orada İbret Taşında bugün kaldıktan sonra gömüldü.

Budin Valisi Melek İbrahim Paşa da iki yıl sonra aynı akıbete uğradı.

Bu iki vezirin mezar taşlarının pek perişan olduğunu 1938 de Edirneye geldiği sırada gören Nuri Demirağ, başlarını oldukları yerden çıkarttırmış, mezarlığın ortasında hazırlattığı yere gömdükten eski taşlarını da dikirdikten sonra etrafına bir parmaklık çevirtmiştir.

EDİRNE'NİN TAPULARI

OZAN Konferansı sırasında idi, Edirneyi istemek için ağız arayan hasım taraf Başdeğesiine İngiliz Heyeti Başdeğesi Hariciye Nazırı Lord Curzon, Edirne üzerinde hak iddia edilmesine tahammül edemiyecğini söyleyerek şunu ilâve etmişti:

— Çünkü Türklerin orada yüzlerce âbidesi var. Bu âbideler, onları oraya dikenlerin ferağ kabul etmez tapularıdır!

SİNAN'IN SANATI

Türk âbidelerini garp âlemine en iyi tanıtan, büyük Türk Dostu Prof. Albert Gabriel, Sinan'ın sanatı için şunları söyler:

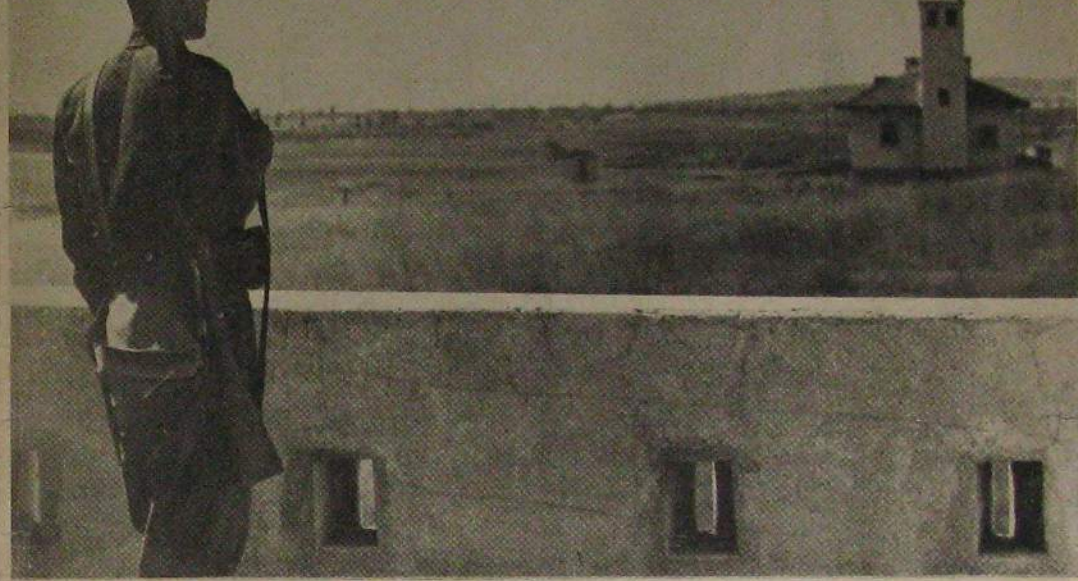
Bizans mimarlarının, inşa ettikleri âbidelerin düğ tenasübü ile hiçbir zaman meşgul olmadıkları aşikârdır. Bu hususta Türk mimarları ve bu arada Sinan, onlara mülak bir şekilde üstünlük göstermişlerdir. Bilhassa Sinan'da ibda ettiği eserlerin karakteristik vasfı olan chîrâm testirini yaratmak için hacimlerin mükül bir şekilde takvimi ve binanın hey'eti umumiyesinden âbideyi bir testir elde etmek endişesi devamlı olarak görülür. Merkezi kubbe binaya hükümdir, tali kubbeler mütevazîn kitleler şeklinde yukardan aşağıya birbirini üstünde oturulmuştur. Göklere tırmanan ince minareler, bu karışık münhaniler mecmuası arasında onların yayvanlığı ve keskinlikten mahrum hatlarını cesur şakullerleyle tahşih ederler.

Süleymaniye ve Selimiye'nin A-yasof'ına benzer hiçbir tarafı yoktur. Bunlar, garbin Rönesans devrinin büyük eserleri gibi, bugünün mimarîsinin temâyüllerini daha o zaman ilâde eden âbidelerdir.

AHİR YAPILAN SARAY ODASI

Güzelliği dillere destan olan Edirne Sarayı, bahsişidığın en büyüğüne uğramıştır. 1829 da Rus ordularının soyup soğana çevirmesinden sonra iki tünür gören, fakat 1877'deki ikinci Rus istilasından sonra tünür edilemeyen koskoca saray, 30-40 senede mahvolmuş, kalan binalardan Fatih devrinin Arz odası evvelâ cephanelik, sonra da ahır yapılmıştır!

YASAK!



★ Türk hudut kulesinden Bulgar ufuklarını gözleyen kahraman Mehmetçik.

Hudut Şehri

EDİRNE

Yazan: Faruk FENİK • Foto Hilmi ŞAHENK

GÜNEŞİN Tunca ile Meriçe, bir kan damlası gibi düştüğü kıpırdanmaz bir lodos aşkını hudut karakollarında dolayıştı. Bizi bekleyenlerin parıldayan süngülerinin gölgesi altında güneşin karşı topraklarda kayboluşunu seyredip, Mehmedin düğman arazisinde bir kıpırdanmış arayan afacan gözlerinin sihri ne taktı...

Koca Osmanlı imparatorluğuna vînel payitahtı olmuş bir ord. merkezinin en ön hatlarında fedailer grupların ilk Mehmetleriyle ahbablık ettik.

Hudut...

Düşüncesi bile insana ürperti veren bu şihirli kelime, Edirne'de o kadar kanıksanmış, o kadar ruha ve kafaya dolmuş ki, «hudut» deyince; «Nedir kit» diyorlar. «Burda her ev bir hudut karakoludur!»

Hakikaten öyle...

Edirne, düşmanın bacağına saplanmış bir hudut karakoludur. Hem öyle bir hudut karakolu ki, girintileri, çıkıntıları ile birçok yerlerde düşmanın koynuna uzanmış, pervasız ve fütursuz misil misil uyuyor. Birçok yerlerde ise gözüni dört açmış, velfeer okuyor...

Bu şehri Edirne, bildiğimiz şehir-

lerin bambaşkaıdır. Talih bize yar kurtç gelmiyor. Sükutu yurtan bir kurşun sesi bile, insana çok defa ferahlık veriyor.

Simale doğru uzanan bütün hudut kulübeleri birkaç Mehmetçik ile bizi misafir etti.

Ağaçlıklar arasından göğe doğru fırlayan bu kulübelerde Mehmetle beraber karavanaya kaşık sallayıp, tehlikenin göbeğinde tehlikelere kahkahalarla güldük...

Hudut karakolları bambaşka bir âlem oluyordu.

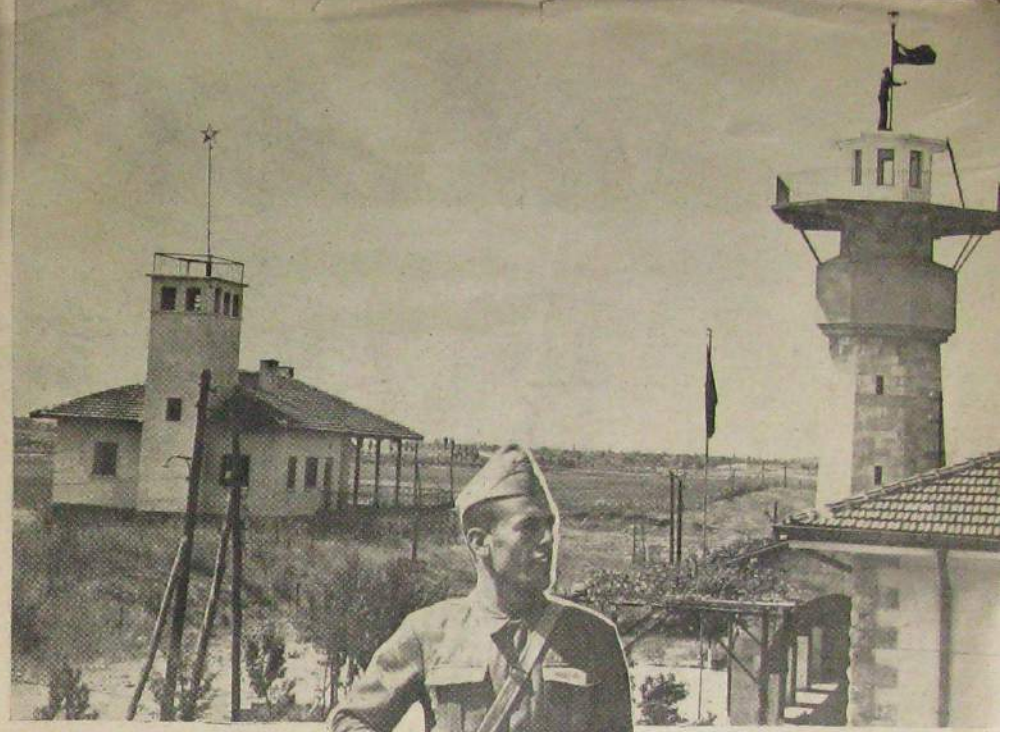
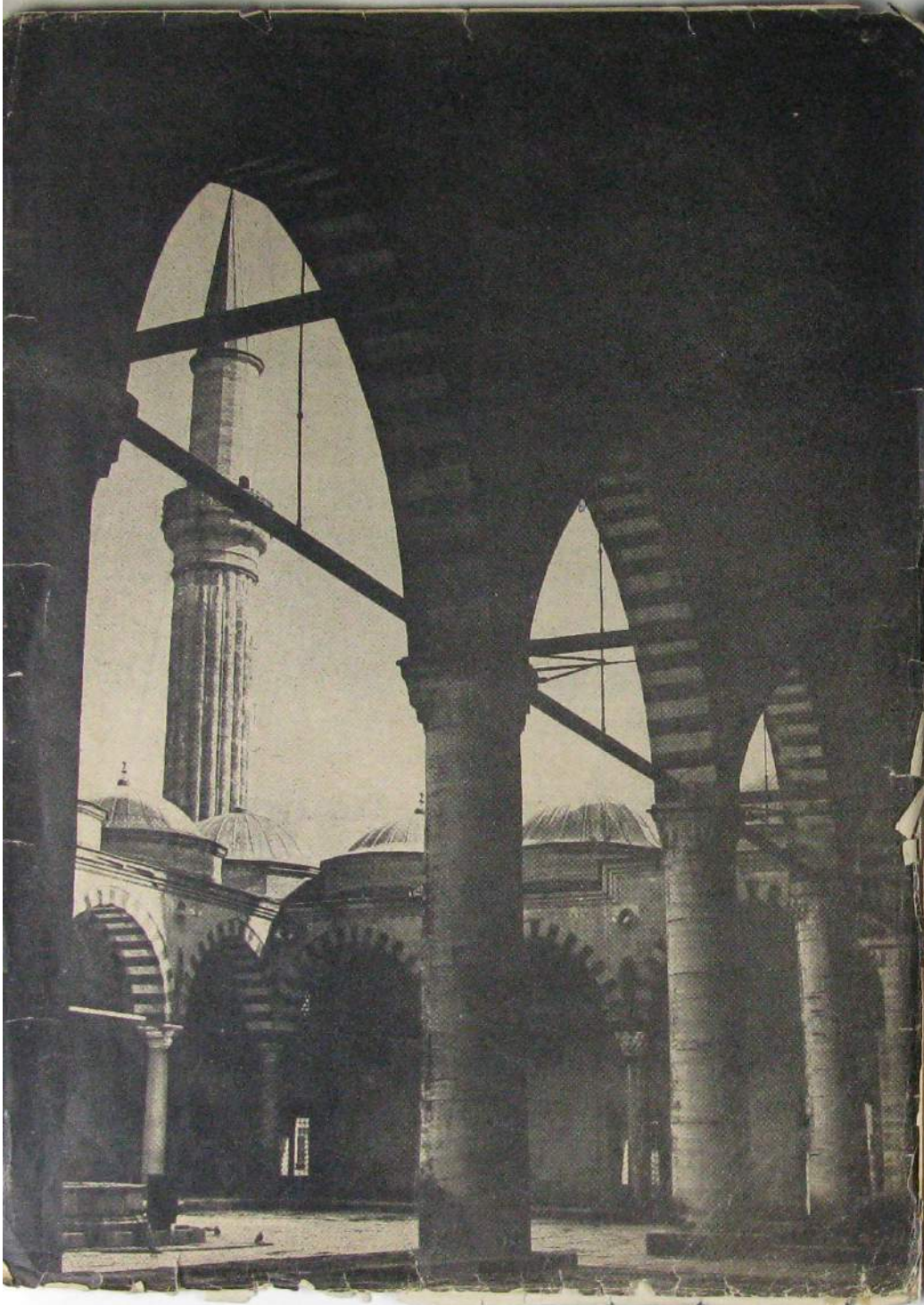
Ölümün eşiğinde insanlar ölümü daha çok kanıksıyorlar...

Gecenin karanlığı artık hiç te korkunç gelmiyor. Sükutu yurtan bir kurşun sesi bile, insana çok defa ferahlık veriyor.

Fakat, ya o başını göklere kaldırmış güneşi sızdırmayan ormanlara ne dersiniz?

Her gövdenin arkasına bir düşman gizleyebilen, her gövdenin arkasında bir dost kurtarabilen o devâsî ağaçlar...

İşte asıl buralardaki hudut karakolları birer âlem... Karakış bastırıldığı zaman, 6 aylık nevalele karlara gömülen; ay yıldızlı bayrakları



★ Edirneye on sekiz kilometre mesafede bulunan Türk - Bulgar hudut karakolları karşı karşıya. Arada sırada çıkan ufak hadiselerle rağmen şimdi orada tam bir sükûnet var!..

başka sevgilisi olmayan bu hudut nöbetçileri...
İnsan, hudutta olduğunu bu yalnızlığın içine gömüldüğü zaman daha iyi anlıyor.
Hudutta dost yok...
Buralarda rüzgâr bile düşman...
Uğultusu, hışırtısı ve önüne katıp sürüklediği çalısı çirpsisi ile, her an vatanın bağrına sızmak isteyenlerin koluna girmiş bir acı yabancısı gibi daima dikkat, daima ürperti ile hudut karakollarında kol gezir...
Şüphe!...
Hudut karakollarında rüzgârdan bile şüphe lenilir...
Karanlık, rüzgâr, sis, fırtına hudut karakollarının amansız düşmanlarıdır.
Nasıl kurt, dumanlı havadan boşlanırsa, düşman da böyle anları kollar...
Onun için teyakkür, hudut karakollarının tek parolasıdır.
Burada «yasak» dan başka tek kelime konuşulmaz...
«Yasak!...»

Girmek yasak, çıkmak yasak...
..

Hudut karakollarının kendilerine göre bir hususiyetleri var. Kimisinde maskot, kimisinde köpek...

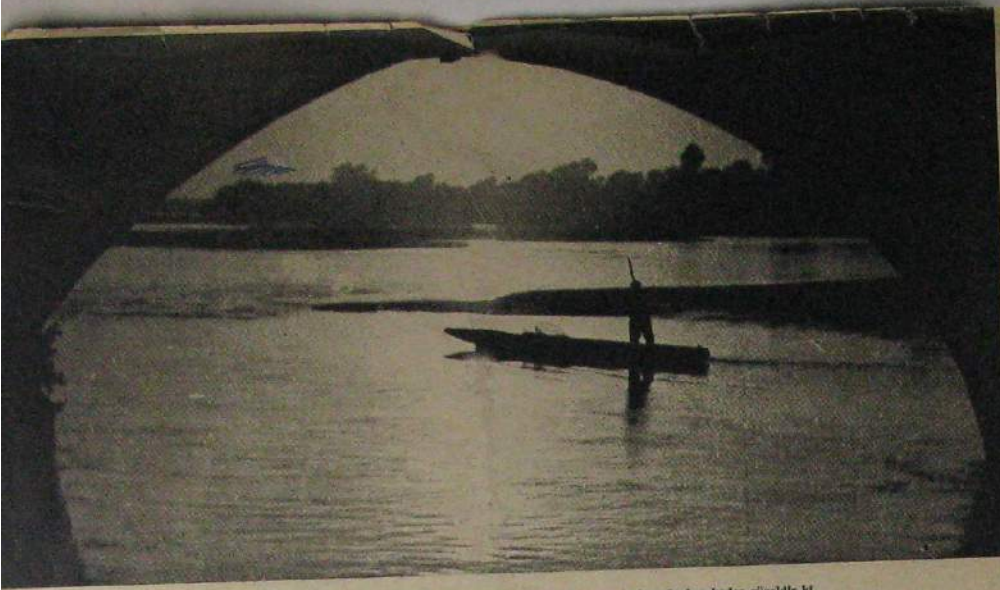
Koca kocabaşlar, Mucurnular...
Hudut karakollarımızın vefakâr dostları: Hudut köpekleri!..

Onlar bambaşka birer âlem!...
Gündüzleri horul horul uyuyorlar. Huduttaki dört muhafızdan başka, insan yüzü görmemişler.
Güneş ışığında zincir zincir üstüne bağlanırlar. Ama gece, her birisi birer ejderha kesiliyor... Bizim topraklara birisi girecek olsa, kokusundan hissedip, ensesinden yakalayıp getirecekler...
Hudutlarımızın ilk nöbetçileri bunlar...
Hudut karakollarının kendilerine hâs bir yasayın şekilleri de var...

Buralarda huzul sesle konuşulmuyor. Gürül gürül ateş yakılmıyor.
Tehlike ile kucak kocağa yaşayan insanlar gibi, burada da bir sessizlik var...

Ve işte asıl bu sessizlik insanı ürpertiyor...
Hudut şehri Edirne...
Bir zamanlar 200 bin nüfus olan bu köca şehir bugün belki de bunun için bu kadar ıssız ve belki de bunun için bu kadar sessiz!..

FARUK FENİK



★ Bazı akşamlar, Meriç köprüsünden Edirnenin seyrine doyum olmaz, o kadar güzel, o kadar güzeldir ki...

Kendimizi bildiği bileli yüreğimizin Edirne'nin, Türklüğün bu mukaddes tarih ve sanat mabedinin gökkuşaklarıyla süzeldiğini hatırlarız. Bizim nesil, zaman olmuş, bu kahraman ve tarihî şehrin kayıpla inlemiş ve yâsını tutmuştur. Zaman olmuş, ona tekrar kavuşup bağına basarken felâketlerinin, uğradığı musibetlerin acı ve sızılarını kalbinin en derin köyesinde duyuyorduk.

Parlak geçmişimizin bergazırlarından birçoğuna bizlerden çok önce kaybetmiş olan Edirne, bizim neslinin gözleri önünde de her gün biraz daha çöküyor. Balkan harbinden önce çocuk yaşta kırk yaş görmek nasibine eriştiğimiz canlı, hareketli manzarasını kaybetmiş, daralmış, küçülmüş ve âdetâ sessizleşti.

Dün, küçük bir mahallede müsterek bir hayatın merkezi olan bazı camileri, şimdiki tarlalar arasında metrik kalmış görüp de yüreğimizin burkulmasını, evleri seyreli ve bodurlaşmış, kör toprak ayakta kalamamış mahallelere bakıp ta kendileri

KAHRAMAN EDİRNE 600 FETİH YILINDA

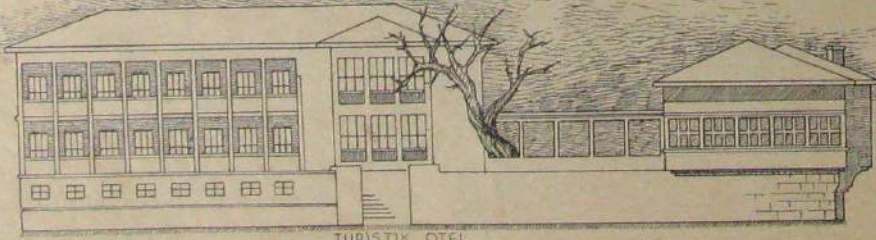
Lâyemut Anıtları, Muhteşem Tabiatı, Misafirperverliği ve temizliği ile yepyeni ve marmur bir şehir olacak!

Yazan : Süreyya ERGÜN

yok olan birçok eski mahalleleri hatırlayarak içimizi sızlamamız mümkün mü? Düne kadar bu, böyleydi. Ne zaman Edirneye dair söz açılta devasız bir derdin hastasından bahsedilir gibi hep ümitsiz sözler duymağa alışkın kulağlarımız bu defa ümitli ve sevinçli sözler dinledi

ve ne zaman Edirneye gittiyseniz çok aziz bir varlığın kasvetli manzarasıyla yeşil kapılan gözlerimiz şimdi her tarafında kalkınma âlâmetleri görülen bir şehrin manzarasıyla karşılaştı. Belediye dairesinde, dostumuz ve eski arkadaşımız Rıza Atakürk, Sözün Edirne'nin uzun zamanlar

dur hasretini çektiği kalkınma mezarına geldiğini görünce dostumuzu daha açık konuşmağa davet etti: — Evet, ne düşünüyorsunuz? — Şehrin cumhuriyetten sonraki hayatı, onun kaderinin hangi istikar (Devamı 27 nci sayfada)



TURISTİK OTEL

üstünde güneğin ışıkları vurunca parlayan bir güneş arması bulunduğu halde bugün bundan eser kalmamıştır. Buradan Edirne'nin ve Selâmiyenin görülmüş son derece güzel ve muhteşemdir. Meriç nehrinin karşılıklı sahilindeki yüksek ağaçların sulara vurmuş akıntıları pek göz alıcıdır. Bithassa güruba yakın bu güzelliklerin seyrine doyum olmaz. Vaktiyle Meriç nehrinin bu yalıne kıyılarında yüzlerce yalılar ve saraylar mevcut imiş ve zevkar adı verilen bir nevi sandallarla karışın karışın nehirde dolanırlarmış.

ESKİ KÖPRÜ (Ekmekeçizade Köprüsü)

Meriç üzerindeki köprüden geçerek şehre doğru ilerleyince Tunca nehri üzerinde çok güzel bir köprü vardır ki buna Eski köprü adı verilir, 11 ayak üzerine 10 kemerlidir. Bu köprü de evvelce ahşaptan iken Edirneli Ekmekeçizade Ahmet Paşa tarafından 1608 senesinde kâğıze çevrilmiş ve 1615 yılında tamamlanmıştır.

Bu köprü'nün ortasında da bir tarih kasrı vardır. Bu kasrın duvarına mermer bir kitabe konulmuştur.

SARAHANE KÖPRÜSÜ

Edirne'de Türkler tarafından yapılan ilk köprü Sarahane köprüsüdür. Tunca nehri üzerinde bulunan bu köprü Nispet-i Hüsnâ'nın vezirlerinden Hüdüm Şahabettin Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. (1451) Bu köprü 11 ayak üzerine 10 kemerlidir, ortasında bir tarih kasrı vardır. Buradaki tarih levhası on mirasî ihliva etmektedir. Son mirasî şöyle biter:

Eyledi ferman bu cıvı yapı Sultan Mustafa
(Sene 1113 - 1702)

Bundan anlayışımıza göre Sarahane köprüsü yıkıldığından (1113 - 1702) tarihinde Sultan Mustafa tarafından yeniden inşa ettirilmiştir.

BAYEZİT KÖPRÜSÜ

Tunca nehri, Sarahane köprüsünün altından geçtikten sonra iki direk geçerek Bayezit camii önüne gelir ve Kırışlı mevkiinde Meriç nehriyle birleşir. Bayezit köprüsü, Bayezit camii'nin etrafında inşa olunmuştur. Köprü'nün ortasında büyük bir kemer ve iki tarafında dört küçük kemer bulunmaktadır. Bu köprü'nün üstünde tarih kasrı mevcut değildir.

YALINIZGÖZ KÖPRÜSÜ

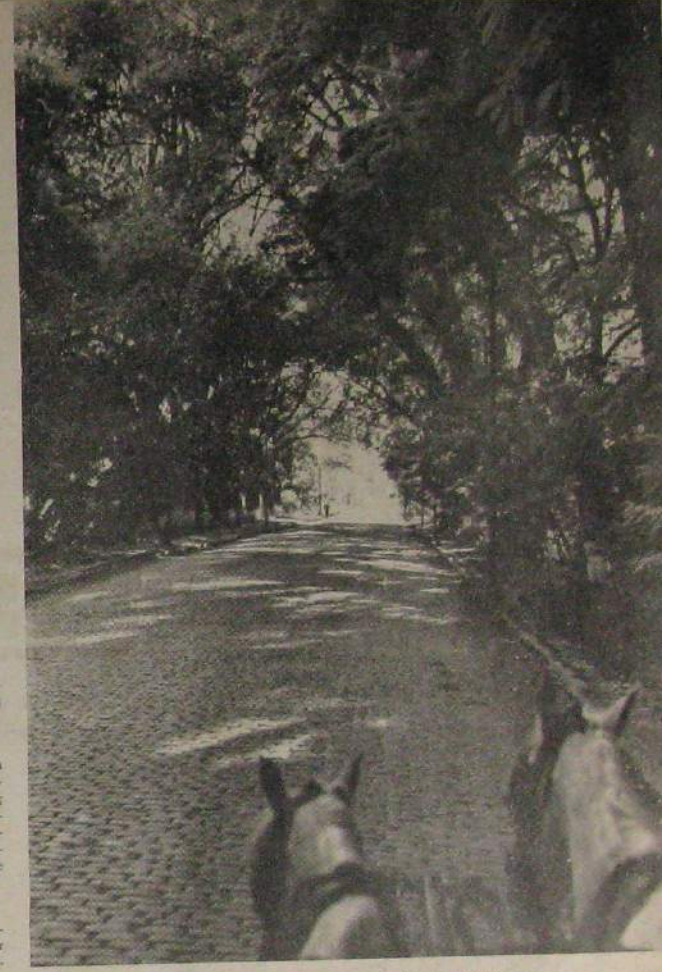
Yalınöz köprüsü Bayezit köprüsü'nden yakındır ve Bayezit köprüsü'nün şehre doğru tek bir kemer halinde uzanmasından ibarettir. Ancak yapılar mevsiminde altından biraz su bulunan bu köprü ikinci Selim zamanında ve Mimar Sinan tarafından yapılmıştır.

GAZİ MİHAL KÖPRÜSÜ

Bu köprü Bizanslılar zamanından kalımdır ve imparator Mihail Paleolog tarafından inşa edilmiştir. Fetih'ten evvel de buraya Mihal köprüsü adı verilmekte imiş. Bu köprüylü esatî varıte Gazi, Mihal bey yaptırdığından onun adıyla anılmaktadır. Köprü üç kısımdan ibarettir ve fassalı olarak Gazi Mihal camii'nden Yıldırım tarafına kadar uzanır. Üçüncü kısma Yıldırım köprüsü adı veriliyor. Bu köprü 50 sene evveline gelinceye kadar pek harap bir halde mevcudiyetini muhafaza etmekte imiş. Nihayet 1902 tarihinde yıktılarak İtalyanlar celbedilen ustalar marifetiyle yeniden inşa edilmiş ve 1905 tarihinde işlemeye açılmıştır. O zamandanberi bu köprüye (Hamdiye köprüsü) dahi denilmektedir.

YILDIRIM KÖPRÜSÜ

Yıldırım köprüsü, üç kısımdan ibaret olan Gazi Mihal köprüsü'nün üçüncü kısmına verilen



★ Karaağaç İstasyonundan Edirneye giden üç buçuk kilometrelik tarihi şose.

izmirli. Yıldırım camii etrafında bulunduğu için bu şekilde adlandırılmıştır. Köprü'nün bu kısmı ekseriya kuru olup yalnız Tunca nehri taşıdığı zaman bunun altından su geçmektedir. Yıldırım köprüsü Kanuni Sultan Süleyman tarafından esaslı şekilde tamir ettirilmiştir ve üzerine 1544 tarihli bir kitabe konulmuştur. Bu kitabe şimdiki Edirne müzesindedir.

SARAY KÖPRÜSÜ

Tunca nehrinin iki kolu arasında teşekkül eden adacığın üzerinde vaktiyle muhteşem yalılar, havuzlu saraylar ve emsaliz çiçek bahçeleri mevcut imiş, Edirneye gelen Osmanlı padişahları bu saraylarda ikamet ederlermiş. Bu sarayların bulunduğu adaya geçmek için vaktiyle müteaddit kâğız ve ahşap köprüler mevcuttu. Bugün bu köprülerden ancak ikisi kalmıştır ki bunlardan birine Saray köprüsü, diğerine de Cephanelik veya Fatih köprüsü adı verilmektedir. Saray köprüsü

büyük yontma taşlarla inşa edilmiş altı ayak üzerine beş kemerli bir köprüdür ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Köprüden geçilince Saray içine girilir.

CEPHANELİK VEYA FATİH KÖPRÜSÜ

Saray içine giren diğer köprü de Cephanelik köprüsüdür ki Fatih devrinde yapıldığı için (Fatih köprüsü) adı da verilmektedir. Tunca nehri üzerinde dört ayak üzerine ikisi küçük ve biri daha büyüğe üç kemerli bir köprüdür. Edirne Sarayı 1844 senesinde barın ve flek ve mermer anıtları haline getirildiği zaman bu köprüye (Cephanelik köprüsü) adı verilmiştir. 1879 senesinde bu cephanelik anıtları Rusların eline geçmesin diye Saray atığı verilmiş, bu esnada bu ada üzerinde bulunan eski sarayları hepisi baştan başa yontulmuş ve mahvolmuştur. Edirne'deki belli başlı köprüler bunlardan ibarettir.



Adalı Halli Pehlivan

MİLLÎ sporumuz olduğunda yüphe bulunmayan güreşin en büyük ve en kıymetli meydanının Kırkpınar olduğu muhakkaktır. Yalnız Kırkpınarda Türkiye bapşehliyanlığı kazanılır. Diğer mühim güreşlerde, hâlâ Huzur güreşlerinde bile, Türkiye bapşehliyanlığı unvanının bahış mevzuu olduğunu, tarihlerimize ve halk ağzına intikol etmiş hakiki güreş hikâyelerinde rastlamıyoruz.

Kırkpınarın eskiliği de muhakkaktır. Güreş ve diğer idmanların Osmanlıların Anadolu'ya ayak basmaları ve Yenigeri kitalarını tesis ettikleri tarihlerdenberi askeri talimler arasında sayıldığını bütün tarihlerimiz kaydediyor. Yalnız Anadolu'da Kırkpınara benzer, yani bapşehliyanlığı tayin eden güreşler yapıldığına dair tarih vesikalarına rastlanmıyor. Vakıa Sultan ve Şehzade dönülerinde terpilenen büyük güreşlerden bahşeden masraf delterleri vardır, fakat o güreşlerde galip gelenlere bir unvan tevcih olunduğu yazılmamaktadır.

Kırkpınarın efsanevi hikâyesi «taribi vakalara uygun olarak» halk dilinde şöyle nakloluşmaktadır:

Orhan Gazi zamanında Şehzade Süleyman paşa Rumeli kıtasına yerleşmek üzere karşı sahile yapılacak baskına kendisinin memur edilmesini

Kırkpınar Güreşleri

Anadoludan Rumeliye geçip ilkağızda Domuzhisarını zapteden fedailerin hatıralarını taziz için kurulmuş olan bu güreşler halâ revaçtadır.

Yazan : Eşref ŞEFİK

padışahtan rica etmiştir. Padışahın müsaadesi üzerine, mücahitler ilk ağızda Domuzhisarını almışlar, ondan sonra Domuzhisar dayanağı kayesinde üç gün içinde Anadolu'dan Rumeliye üç bin asker geçirecek Rumeli kıtasının fethine girişmişlerdir. Geliboludan bir kolu Edirneye diğer kolu Çorlu ve civarlarına doğru hareket eden Osmanlı kuvvetleri her gün yeni yeni muvaffakiyetler kazanarak Rumeli kıtasına adamakıllı yerleşmekte idiler. İçerilere doğru hareket eden kolların Edirneyi hedef tutan kitaların öncülüğünü Çanakkale boğazını ilk aşan kırk mücahit yapmaktaki imiş. Bunlar Ahırköyün merasına vardıkları zaman oranın güzelliğine yemyeşil çayırına hayran kalıp mola vermişler. Ve aralarında güreş iddiası olan iki Yenigeri, hem cenk arkadaşlarını eğlendirmek

hem de aralarındaki pehlivanlık iddiasını hall etmek üzere kuran kırana bir güreşe başlarlar. Türk âdetleri üzere kuran kırana güreşler, ölüm pahasına da olsa, rakiplerden birinin yenilmesi veya pes etmesiyle nihayete erer. O iki gazi akşam oluncaya kadar yenilemezler. Ertesi gün güreşe devam etmek üzere akşam karanlığında güreşi tatil ettikleri zaman, rakiplerden birinin güreş zorundan can verdiğini görülmüştür. Ölen arkadaşlarını oradaki incir ağaçları altına gömen gaziler, Edirneye doğru seferlerine devam ederler.

Edirne zaptedilip payitaht yapıldıktan sonra, güreşirken ölen arkadaşlarını Ahırköyü çayırında gömenlerden sağ kalanlar, pehlivanlık uğrunda can verenin kabrini ziyaret etmeye giderler. Bir de bakarlarsa ki, arkadaşlarını gömdükleri incirin



★ Er meydanının koca yiğitleri Kırkpınar güreşlerinde..



★ On sekizinci asrda güzel evlerle süslenen Edirne sokaklarından biri (Eski bir gravürden)

EDİRNE'NİN TARİHİ

Edirnenin ilk yerlileri Traklardır. Mîllattan üç, hattâ dört bin yıl evvel, Orta Asyadan buralara gelen Traklar, Edirnenin bulunduğu yerde Odrissiye adlı bir şehir kurmuşlardır. Bunların Türk ırkına mensup oldukları tarihî tetkiklerden anlaşılmaktadır, yerleştikleri toprak parçasına da Trakya adı verilmiştir. Trakya, zaman zaman simâlden İkitlerin, garpten Torların, Atılların, Romalıların, Şarktan İranlıların işgaline maruz kalmıştır. Makedonyalıların, Romalıların eline geçmiş, uzun seneler Bizans beldesi olarak idare edilmiştir.

Edirne, Murad Hüdavendigâr zamanında 1361 yılında Lâle Şahin paşa ve Hacı II bey kumandasındaki kuvvetler tarafından kuşatılmış, bu kuvvetler Rumelilere şiddetli bir dâve indirmeye ve şehri zaptla muvaffak olmuşlardır. Murat I Edirnenin zaptını müteakip payitahtı Bursa'dan Edirneye nakletmiştir. Lâle Şahin Paşa ve Çandarlı Kara Halil gibi kumandanlar civardaki şehirleri zaptederken Murat I de Edirne'de camiler, medreseler, hamamlar, çeşmeler ve saraylar inşa ettirmekle meşguldü. Bu binalar Kale içi adını verdikleri kısımda yapılmakta idi. Murat I Edirnedan sık sık Bursa-

ya geçiyor ve Osman oğullarının Anadolu'da ve Rumeli'de gelişmesini çekemiyen diğer beylerle mücadele ediyordu. Onun en büyük düşmanı Karman oğulları idi. Murat I Karman oğullarıyla uğraşırken, Rumeli'de Sırplar yine ayaklanmışlar, Sırp Kralı Lazar, Bulgar Kralı Sisman ile birleşerek Türkler üzerine yürümek teebbüsünde bulunmuşlardı. Sırpların bu teebbüsünü haber alınca düşman orduları daha birleş-

meden evvel Sadrazam Ali Paşa süratle Bulgarların üzerine yürüdü ve onları şiddetli bir mağlubiyete uğratarak Tirmova ve Şumnu'yu ele geçirdi. Bulgar Kralı Nigbolu civarında bir kere daha talihini tecrübeye kalkıttıysa da yine mağlup oldu ve esir edildi.

Diğer taraftan Timurtaş paşa da Murad Hüdavendigâr ile Sırplar üzerine yürütmüştü. Bulgarların mağlubiyetinden sonra cesareti kırılan

Sırp Kralı, kaçmaya başladı. Nihayet meşhur Kosova muharebesinde mağlup ve perişan edildi ve yaralı olarak Türklerin eline esir düştü (1389). Büyük zafer sonunda Kosova ovası Sırp ve Bulgar cesetleriyle dolmuştu. Murat I, harp meydanını dolayırken yığınlarla yatan insan cesetleri arasından bir Sırpı fırladı. Mîlloş namındaki bu yaralı Sırp neferi Murat beyi bir hançerle anımsın geñit etti (1389). Aşık Paşazade tarihinde bu şehadet vakası şu suretle izah ediliyor:

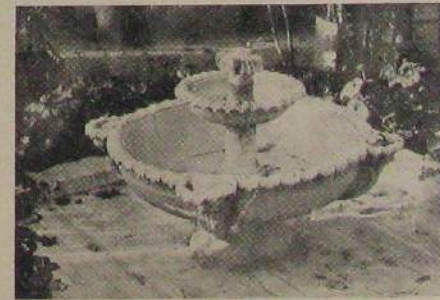
«Mîlloş Kobele» derlendi, bir kâfir vardı. Şapkasını eline almış, Murat Hâna doğru yürüdü. Gaziler karışıldı:

— Gidin ben el öpmeye ve hân besarete geldim. Dedi.

Gaziler faraj oldular. Hemen göndereni gevirdi, Murat Hân sancı. Tiz Hânın üzerine çadır tuttular. Vakide Lâşagıllı, oğlu ile tutmuşlardı. Murat Hânın öldüğünü görünce dedi ki:

— Rey... Bizim işimiz bitmiş neydelim... Ve hemen onu daha oğlu ile it gibi tepediler.

Murat I yaralandıktan iki saat sonra vefat etmiş ve cesedi Bursa'ya nakledilmiştir. Edirnenin zaptını (Devamı 26 nci sayfa'da)



★ 1878'de Rus muahhodesinin huzalandığı, evin bahçesinde fûkiye..



EDİRNE ve Selimiye Cami

★ Edirne'nin mühtesem zîyneti: **SELİMİYE.**

Yazan: **Tahsin Öz**

BİR vakitler devlet merkezi olan Edirne'nin kablârlarında daima büyük bir yeri oldu. Mamafih tabii güzelliği, tarihi varlığı ayrı birer âlem olan Edirne, mimarî eserlerimiz yönünden de bir hazinedir. Bu eserler, âdetâ bir sanat tarihi tatbikatı için hazırlanmış bir enstitü kadar kronolojik ve çeşitlidir.

Devletin en kargık bir devresinde 1403 senesinde Emir Süleyman Çelebi tarafından temeli atılan Eski camii, inşaatı Musa Çelebi zamanında devam etmiş ve nihayet Çelebi Sultan Mehmet devrinde 1413 yılında tamamlanabilmiştir ki bu binada, mimarimizin farklı hatveleri belirir.

Sultan Murat II tarafından 1438-1447 yıllarında yaptırılan mühtesem Üçşerefeli camii ise, artık Türk mimaristide ideal cami plânına geçişte bir müddettir. Edirne'de daha nice eserler var, saymakla biter mi? Hele Tunca kenarına kurulan İkinci Bayezit külliyesi, ileride ele alacağımız emsaliz bir manzumdur. Aynı devrin kıymetli bir yadigarı da İstanbul'daki Bayezit camiaandır. Fakat ne hazzındı ki bu manzumenin kıymetli bir unsuru olan Bayezit hamamı, son güllerde Patrona Halî hamamı diye tezyif edilmeğe yelteniyor. Bunun yegâne sebebi çehildir, memleketin şaheserlerini tanımamak-tır.

İşte Selçuklular zamanından itibaren Türk mimarisi daima ilerî adımlar atmış ve istihaleler geçirek Konya, Bursa, Edirne ve İstanbul gibi merkezlerde birçok eserler vermiş, olgunlaşmış ve milletlerarası yüce asil çehresini almıştır.

Sinan hasa mimarı oluncâ, Kanunî Sultan Süleyman, genç şehzadesi Mehmed'in ölümü dolayısıyla Şehzade külliyesinin yapılmasını bu genç mimara vermiştir ki hem Sinan için ve hem de mimarimiz için geniş bir uluk açılmıştır. Sinan bu nefis manzume-yi çiraklık eseri addediyor.

Sinan, bir müddet sonra dünya mimarî şaheserleri arasında bulunan Süleymaniye külliyesini vücuda geti-

riyor. Ve bunu kalfalık eseri olarak gösteriyor. Çünkü daha neler verilebileceğine kanaat getirmiştir. İşte bu iman ile saraylar, kıyânetler, köprüler, hanlar ve hamamlardan başka sekse camii, dört yüz mescit kuran büyük sanatkar, nihayet Edirne Selimiye camini yapıyor. Artık ustalık eserini verdiğini belirtiyor.

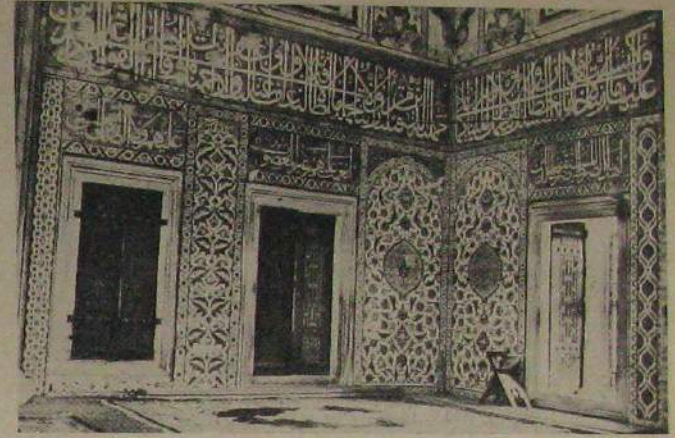
Hakikaten koca Sinan sonuş tecrübeleriyle de o derece kemale eriyor ki, en büyük mimarî problemler, şöhletler, mukavemet kuvvetleri diye bir mesele kalmıyor. Bilgisi kadar güveni de son haddini buluyor. Fakat bu hususta Türk milletinin de Sinan'ın da büyük bir talibi var. Çünkü devletin ilâî devridir, refah içinde

bilâlerce mimarî eser yapıyor, nice nice sanatkarlar ve sanatlar kemale eriyor. Diğer taraftan, Mimar Sinan da uzun ömür övülüyor.

İşte Koca Sinan uzun ve mesut bir sanat hayatı yaşıyor. Mevzumu olan Selimiye'nin inşaatı için Sultan Selim II tarafından tekmil talepleri yerine getirilmek suretiyle vâzifeleniyor. Camii kapı kitabesinden de anlaşılacağı veçhile binaya (976) 1569 senesinde başlanıyor, mimarımız 78 yaşındadır. Manzume (982) 1578 de tamam oluyor. Sinan da 84 yaşını tamamlamıştır. Ne bahiyarlıktır ki daha senelerce yaşıyor. Maamafih o devrde yüce sanat eserlerine olduğu kadar sanatkara da kıymet verildiğinden bu seksenlik zat bir köşeye atılmıyor, sanat dehasından ve tecrübesinden memleket faydalanıyor. Hatta (Pesendidesi) cihan, mimarı bi akrân Sinan Ağâ diye tevkir olunuyor.

İşte bu görüş ve anlayış sayesinde ki, zinde ve genç beyinli hilvar Sinan, dünya mimaristinde tek kubbe ile örtülü yapı sisteminin en yüksek derecesine varıyor. Bu manzame tek kubbe semaya alâhdılığına cesaretle yükselişten etrafına muhafaza melekleri gibi narin vücutlu ve dünyanın en yüksek dört minaresi yapılıyor. (1)

Semalara yükselen bu kubbe, Avrupa katedralları ile de mukayese edilemez. Çünkü bunlar iki kubbeden mürekkep olup dış kubbe vazife görmemekte, yalnız binanın haricî azametini temin etmektedir. Halbuki Türk klasik mimarisinde her unsurun varfisi görmele de meşrut olduğundan böyle sunî vasıtalarla ve masekeler teğebbüs edilmemiştir. Nitekim Sinan'ın kubbe sistemi için



★ Selimiye'nin nefis çinâl ile süslü bir köşesi

Prof. Tavut Çeski konstrüksiyon noklûğuna gidirmiş. Kubbeyi içeriden ve dışarıdan sanatkârane bir unsur haline getirmiş, bütün binanın konstrüktif kısımları, proporsiyonlu olarak bağlamıştır. Buna baktıkça Romalı ve İstanbul Bizans kubbe mimarlarının sade birer mühendis olduğuna görüyoruz demektedir. El-hâsıl bir takım cenebi âlemlerin de işaret ettikleri veçhile Selimiye, mekân tesir, büyüklük, topluluk ve ışık yönünden yer yüzündeki bütün yapı-lardan üstündür. Selimiye'deki yapı kudreti de, geçen sene Edirne'de vukubulan zelzele dolayısıyla ayrıca

dikkati çekti. Bir takım mimarların da belirttiği gibi Prof. Verzoni de bu muazzam kubbenin o kadar narin ve hafif yerleştirildiğini ve bu maharet sayesinde korkunç hâdiseyi atladığını hayecarla takdir etmiş. Bu maharet sayesinde kubbe iç kısmındaki etütler yapıldığı sırada karıdan karşıya söylenilen sözlerin işitilmesi, sada aksı hususundaki yüce kudreti belirtiyordu.

İşte milletlerarası bir varlık olan Selimiye manzumesi için, eskiden Sarıbayır ve Kavak meydanı denilen Yıldırım Bayezit sarayının bulunduğu müstesa mevkii ihtibahı, Türk mimarlarının zehirlik yönünden de yüce kudretlerini gösterir ki, hakikaten Selimiye bugün Edirne'nin bir tacidir.

Selimiye camii'nin bina Nâzırı Mehmet Paşadır. İnşaatı başladığı sırada hükümdara sunduğu takrir, cidden dikkate layıktır. Bu arize (Bî-nâyi şerif için helâl malından 20 bin florî gönderilmesi) meallindedir. Sultan Selim II de «Bahçeler hasılattan gönderesiz» yolunda emir veriyor.

Selimiye külliyesinin «mîlletimilâri, Dar-ül-subyan, Dar-ül-hadis, Dar-ül-kur'an ve medresedir ki bunlar hâlen müze ve kitaplık hâlidir. Bu manzume-yi Sultan Murat III zamanında mimar Davut Ağâ ehliye anısta ilâve edilmiştir.

Camii'nin geniş dış avlusu, azâzî meydanına göre kısmen süz göyün binâlarla muhatır. Esas plân müstâtil şekildedir. Ön kısmındaki iç avlunun üç kapısı vardır. Bu avlu, 16 sîrına müstefin 18 kubbe ile örtülü olup 5 büyük kubbe son cemaat yerini teşkil etmektedir. Avlunun ortasında mermerden nefis bir saduvan bulunmaktadı. Camii'nin iç avlu-yu alan kapısından başka suğ ve

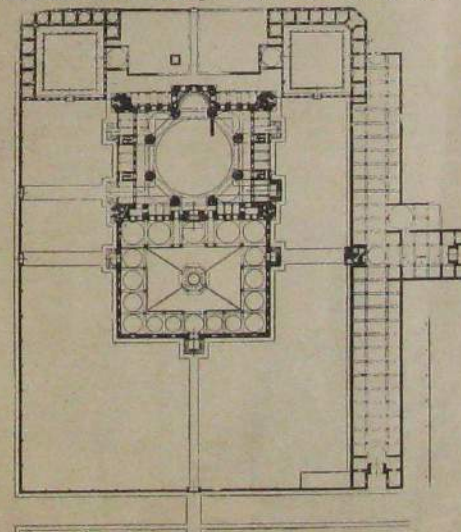
sol cepherlerinde diğer kapısı daha vardır. Camii'nin içi sahâsı (2475) metre karedir. Kubbe yüksekliği (43,28) olup kotru 31,28 metredir. (2). Bu muazzam kubbe sekiz pâyeye istinat etmekle olup bu pâyeler payanda kemelerine kadar yaklaşırlar geniş ve azametli bir mekân kazanılmış ve ıkket de pâyeler, kemer ve duvarlara intikal ve tevzi edilmmiştir.

Bina, haricen dört kademeli halinde müvazeneli ve nispetli olarak yükselmekte bütün lüzumları unsurlar bir araya toplanmış ve hepî bir den bir tam olmuştur. Yapıda, yerine göre çeşitli ve renkli taşlar kullanılmış olup en ufak detaylarda bile büyük bir tîna ve incelik göze çarpmaktadır. Bu sebeptendir ki Selimiye-yi bir gören mudaka bir çok defalar görmek ister ve hakikaten her göldünde yeni inodıklar, güzellikler görür ve bulur. Maamafih Süleymaniye ile mukayese edilirse kalfalık denilen bu mühtesem eserde, Selimiye'de görülmeyen azametli ve sade unsurları bulunduğuna söylemek lâzımdır.

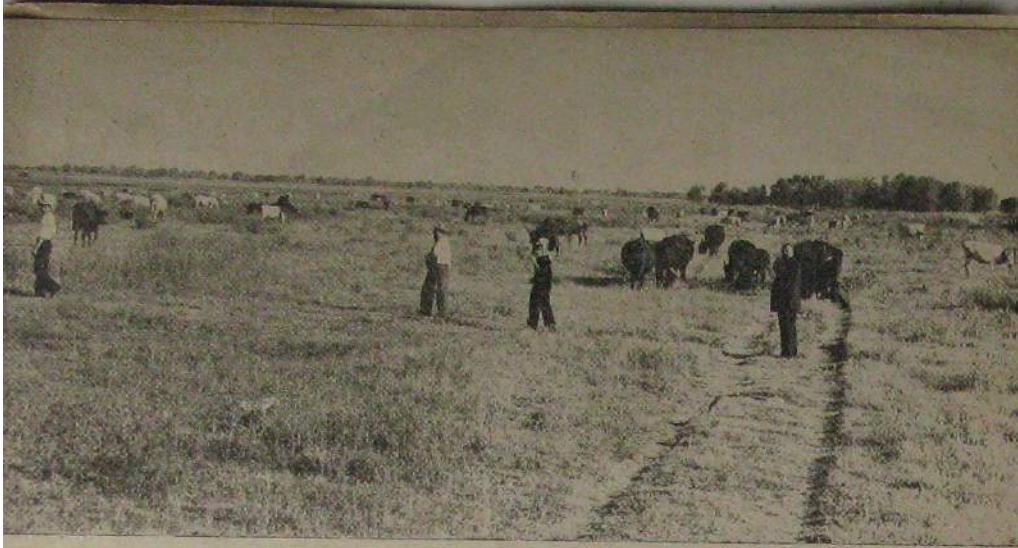
Mimar Sinan, Selimiye'de minareleri camii'nin dört köşesine getirmiş ve eserini âdetâ bir çerçeve içine almıştır. Minareler üzer şerefeli olup cümle kapısı yamındakiler üzer ayrı yollardır. Filhakika böyle çifte yolu minare ceki camide ve Üçşerefeli'de varna da Selimiye minareleri narin ve çok mevrundur. Minarelerin (Devamı 26 ncı sayfa)

(1) Bu minareler (70,80) boyundadır. Delhidedeki minare bundan yüksek ise de Hint minareleri kule şeklinde olduğundan mukayese edilmemesi doğru olmasa gerek.

(2) Değerli mimar Selâti Çelîktaşın incelemelerine nazaran.



★ Selimiye camii'nin plânı



EDİRNE KALKINIYOR

Sayın Edirne Valisi Emin Akıncı, Edirnenin sür'atle inkişaf ettiğini ve kalkınmakta olduğunu müjdeliyor.. Yıllardanberi ihmal edilen bu güzel hudud şehrimizin her tarafında hummalı bir faaliyet göze çarpmaktadır.

Yazan: A. Cemal ERKSAN

1949 senesinde Edirneye ilk geldiğimde bu güzel şehri o kadar bakımsız ve harap bir halde bulmuştum ki, adım başında muhteşem bir âbide ve muazzam bir tarih yadigarı ile karşılaşıyordum, kendimi tozlu ve bakımsız bir kasabada sanıyordum. O zaman, tarihlerin ve eski seyyahların tasvir ettikleri Edirneyi, Tuncbaşı'na sıralanan güzel yalıları, dükkânlarında dünyanın en kıymetli eşyaları bulunan çarşıları, adedi yüzlerce yaklaşan sarayları ve konaklarıyla, dillere destan olan güzel Edirneyi beyhude yere itmiş bulmuştum. Geçen zamanın en büyük şehri Edirne, Koca Sinan'ın şaheserini bagına hasan güzellik Edirne, böyle metruk bir halde mi bırakılacaktı? Bu hazine, bu yüksek sultanın manzaraya tahammül edilmez miydi?

İşte geçen hafta Edirne yolunda hep bunları düşünüyordum. Fakat bu sefer içinde bir rahalık vardı. Edirneyi değişik bir çehre ile gördüğümü, daha ferah ve bakımlı bulduğumu unuyordum. Belki de bu nakibinlik, üzerinden kaymışız asfaltın temiz, kuru ve çöküntüsüz olduğundan ileri geliyordu. Bir şehre boruk olmanın yollarından temiz ve yüzü gülen caddelerden geçiş ne derin ve psikolojik bir manası bulduğumu siz de takdir edersiniz.



★ Meriç kırsu başında Belediye Gazinosu

Edirneye İstanbul asfaltından girerken, ta uzaklardan göze ilk çarpan âbide, Selimiye camiidir. Şehrin en yüksek noktasına kurulan Selimiye, sanki dört minareli değil de iki minarelidir. Koca Sinan, bu dört minare ve uzun minareyi, boyu boyunca, şerefesi şerefesine itibak ettirmek suretiyle iki minare gibi göstermek niyetini bu göstermiş. Aralık şehre girerken, minarelerin

birbirinden ayrıldığını ve dörtte birini farkedebiliyorsunuz. Fakat herien şunu da ilâve edeyim ki, İstanbul'da Süleymanîye camisinin önüne dikilen kocaman çirkin bina, şu Nebhatat Enstitüsü, Sinan'ın bu muhteşem eserini nasıl gölgelemişse, Edirne'de Selimiyesi önüne dikilen koca Memleket Hastahanesi de Selimiye'yi, Süleymanîyeden daha az çirkin olmamak üzere gölgelemiştir.

Acaba koca Edirne'de Memleket Hastahanesi kurmak için daha münasip bir yer bulunamamış mı diye düşünüyor insan..

★ Size güzel bir haber vereyim. Edirne kalkınıyor ve güzelleşiyor.. Daha doğrusu kalkınacak ve güzelleşecek.

Şehir içinde geçirdiğimiz ve dolayışımız yerlerde biz bu itibarla ulaştık. Sayın Edirne Valisi Emin Akıncı da bize bu müjdesi veriyor:

— Dört sene evvelsine kadar yıkılmakta olan bu havali şimdi tamamıyla kalkınmakta ve her taraf imar olmaktadır..

Diyor ve ilâve ediyor:

— Şehrin her tarafında, hattâ kasabalarda ve köylerde, bu kalkınmanın canlı izlerini tesadüf edebektesiniz. Hudut üzerindeki köylerimizde vatandaşın hissettiği huzur ve emniyet sayıları memnuniyetlidir. İki yabancının hudut üzerindeki köylerimizde evvelce her nedense bir çekingenlik varken şimdi burarlarda öyle evler yapılmaya başlamıştır ki bunların güzelliğine, saymamak ve iminlememek kabil değildir.

— Bu köylerin Edirneye olan uzaklıkları ne kadardır?

— On sekiz kilometre.. Diyebilirim ki bu sahada ve diğer çevrelerde ekilmeyen yer kalmamıştır. Bir buçuk sene evveline kadar traktör adedi 1013 iken bugün 1250 ye ba-

lıf elverişlidir. Bir taraftan ziraatin makinesizliği, diğer taraftan hükümetin buğday alım politikası, halkı canla başla çalışmaya sevk etmiştir. Şimdi köylü her tarafı ekmekte, ve ekerek sabah arumaktadır.

— Köylü sade buğday mı yetiştiriyor?

— Hayır. Edirne çiftliği memleketidir ve çeşitli ziraat yapılmaktadır. Mesela sebze, pancar, ayçiçeği, süpürge tohumu mühim miktarda yetiştirilir. Son senelerde pamuk ve çeltik ziraatine de başlanmıştır ki bunları da pek hayırlı neticeler beklenmektedir.

— Şehirden ve memurlar da çiftçiler gibi bu kalkınmadan faydalanabiliyorlar mı?

Sayın Vali Emin Akıncı, bu suali cevaplandırmak için geçen sene Edirnenin geçirdiği zلزعة felâketini ele alarak söz başladi:

— Geçen sene haziranın on altıncı günü şehrin içi ile 10 - 15 kilometre çevresinde şiddetli bir zلزعة hissedildi. Tuncbaşı'ndan İstanbul caddesi istikametindeki mihrap üzerine tesadüf eden binalarda oldukça mühim tahribat yapıldı. Bundan şehir halkı ve resmi binalar çok zarar gördü. Derhal Edirneyi ziyaret eden sayın Celâl Bayar, Vakıflar Umum Müdürü ile Emlak ve Kredi Bankası umum müdürünü beraberlerinde getirmişler. Zarar gören eşyatı halka ait olan bir tarafı yakından tetkik ettiler. Ve üç senelik bir programla Edirnenin imarını temin için faaliyet geçtiler.

O zamandan beri resmi binalarla halka ait olanların hemen hepsi tamir edilmiştir. Bu vesile ile Kızılayın gösterdiği 800 - 900 bin liralık yardım da zلزعة'den zarar gören halkın yarımını güldürmüştür.

— Bu zلزعة'den Selimiye camii gibi diğer eski eserler de büyük zararlar gördü mü?

— Vakıflar Umum Müdürlüğü ciddi teğebbüslere girişerek bu hususta incelemelemlerde bulundu. Selimiye'nin kubbesinde çatlaklar görüldü ve derhal üç kumandan çelik iskeleler kurularak keşifler yapıldı. Memnuniyetle görüldü ki bu çatlaklar bundan evvelki büyük zلزعة'de (Hicri 1160) vukuca gelmiştir. O zaman kubbenin sığınması suretiyle kapanmak ihtimali bu çatlaklar bu zلزعة'de tekrar meydana çıkması şimdi kubbenin esaslı surette tamirine başlanmıştır. Bu münasebetle Muradiye camii de yeniden tamir edilmektedir.

Bir taraftan Evkaf Umum Müdürlüğü eski eserlerin onarılması ile meşgul olurken Emlak Kredi Bankası da bir şube açarak evlerini tamir ettirmek ve yeniden ev yaptırmak isteyenlere geniş imkânlar ve krediler sağlamaktadır. Bankanın yardımı sayesinde epeyce inşaat başlamıştır.

— Çimento darlığı sizin de işlerinizde aksatıyor mu?

— Hayır, hükümet Edirnenin yalarını sarafihmesi için bol miktarda çimento tahsis etti. Şimdi her talebi bol bol karşılamaktayız. Us-

la ve inşaat ameliyatı kılıfı da Şark vilayetlerinden celbedilen işçiler vasıtasıyla bertaraf edilmiştir. Şimdi şehrin içinde ve dışında hummalı bir inşaat faaliyeti devam etmektedir. Fakat şehir çok dağınık olduğu için Edirne'deki kalkınma çok geniş bir sahaya yayılmış bulunuyor.

Bu arada şehrinin ve memurların birçok imkanlardan faydalanarak bir ev sahibi olmaya çalıştıklarını da memnuniyetle görmekteyiz.

Sayın Vali Emin Akıncı, ferahlık veren sözlerine şunları da ilâve ediyor:

— Şehrin göbeğinden Kapıkuleye doğru geniş bir asfalt yol açılıyor ki bu yol tamamlandıkça Edirnenin çehresi tamamen değişmiş olacaktır. Yakında nöksanları tamamlanarak açılacak olan bey yüz yatıklı memleket hastahanesi de Edirnenin büyük bir ihtiyacını karşılayacaktır.

— Saraylığı pek perşan bir halde değil mi?

— Fatih alt sarayların metruk olduğu iki üç taştan ibaret kalmıştır diyebilirim. Bizim arzumuz bu metrukâtı kurtarmaktır. Balkan harbi şehrinin de mezarlarını tamir etmek ve zafratı altına almak arzındayız. Şehre girerken görülen mezarlıkların perşan halini düzene koyarak giriş manzarasını güzelleştirmek emelindeyiz. Elimizdeki üç senelik programla bu çeşitli imar işlerini yoluna koyacağımız muhtemeldir.

— Kasımın 25 inci günü Edirnenin kuruluş günüdür. Her sene bugünü nasıl kutlarsınız?

— Kurtuluş gününü şehrimiz, en heyecanlı günlerinden birini yaşar. Yapılan merasime katılmak üzere yurdun her tarafından heyeller ıstırah eder. Bu sene yalnız İstanbul Üniversitesi gençlerinden 250 kişilik bir heyet merasime ıstırah etmek üzere mirasatta bulundular. Fakat yerimiz emelinde için gençliği bu asil heyecanı tamamiyle karşılayamadık. Ancak 70 - 80 kişilik bir davet yapıldı. Onların da bir kısmı otellere, bir kısmı evlere takin edilmek suretiyle ıstırahatleri temine ısalıyacaktır.

— Edirnenin turizm bakımından kalkınması düşünülmüyor mu?

— Turistik bakımdan Edirnenin İstanbulla bağlanması en çok üstünde durduğumuz meselelerden biridir. Hassas lüks otobüslerle daimi turistik seferler ihdası Edirnenin yurtdışı ağırlayacak bir baidedir. Ancak buraya gelecek turistleri şimdiki hiç bir suretle ağırlayacak durumda değiliz. Belediyenin yaptırmaya karar verdiği 22 odalı ve 22 yatıklı turistik otel bu sahada ilk adım olacaktır.

★ Sayın Vali Emin Akıncıya verdiği ılahattan dolayı teşekkür ederek vilayeti binasından çıkarken zihnim hep Edirnenin ileride büyük bir imar hamlesi gördüğünü ve tekrar kalabalık bir şehir haline gelebileceği takdirde kazanılabileceği savimdi şehreyi düşünmekle meşgul oldum.

A. Cemal ERKSAN





★ Edirne Darüşşifasının Yüksek Mimar Sedat Çetintaş tarafından yapılan güzel bir rölövesi

EDİRNE DARÜŞŞİFASI

Türk Mimarlığının bir incisi olan Edirne Darüşşifası, geçen Yüzyılın sonunda Avrupa'nın bir kaç şehrinin hastahanelerine örnek olmuştur. Dünya Mimarlarını hayran bırakan bu sanat eseri bugün çökmektedir. Abidelerimiz arasında en kıymetlilerinden biri olan bu eseri kurtarmak için çok acele etmeliyiz!...

Dr. Osman Şevki ULUDAĞ

EDİRNE'ye gidip de Darüşşifası binasını ziyaret etmemiş olanlar medenî tarihimizin en muhteşem anıtını görmek zevkini tadamamışlardır. Tunca kenarındaki camii ile, İbâhanesi, imareti, hamamı medresele büyük bir mûmure teşkil eden II. Bayezid'in eserleri arasında, Darüşşifası binası, güzellik ve sanat sevenleri saatlerce düşündürcek derecede kuvvetli ve kıymetli bir eserdir. Delâlet ettiği medeniyet zübeşi bakımından olduğu gibi temsil ettiği güzel sanat yönünden de değeri büyüktür.

II. Bayezid'in mûmuresi Edirne'de Tunca ötesinde bulunduğu için

tetkikçilerin gülerinden kaçmıştır. Birçok hanlar, hamamlar, kârvasanaraylar, ve Sultanşim, hele Üşşerefe ile doymuş ve çeşitli bir güzellik koleksiyonu karşısında serhoş olmuş bulunanlar, kendilerini başka bir zevk ile sermetmiş edcek olan Darüşşifayı gözden kaçırmışlardır. Evliya Çelebi, bize sevdiğimiz seyahatnamesini bırakmamış olsaydı, tarih kitaplarımızdan bunun yerini bulamıyacaktık.

Edirne Darüşşifasına iki kapıdan girilir. Medrese yanından girilince solda dört bölümlü bir kısım, sağda ise bir revaka açılmış, helâ kısmı ile altı odanın kapıları görülür. Koridorun uçak kubbeleri birbirini kovalayan zarif ve ince mermer sütunlara dayanmıştır, kemerleri yuvafaktır. Burası dış kısımdır. Evliya Çelebinin tasvirlerine bakılırsa ortadaki bahçe herhalde çok bakımlı idi.

Buradan da Darüşşifanın en mühim tarafı olan üçüncü kısma girildiği vakit âlem yine değişir. Burası hayale sığmayacak derecede güzel, ve çok ince hesaplarla vücud bulmuş bir muameledir. Geniş ve altı köşeli saha yarım daire şeklinde bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üstünde Buradaki Yeşil Caminde olduğu gibi, fener vardır. Buradan giren ışıklar içerideki loşluğa gönül okşayıcı bir güzellikle akar! Mermer döşeli zemin ortasında bir şadırvan vardır.

Burada dikkat ve hayreti en çok uyandıran hususiyet, kubbenin etrafında altı oda ile beş salının tertipleşmiş olmasıdır. Kapalı odalar-Evliya Çelebiye göre-kışağık olanlar da yaz odalarıdır.



★ Bayezit külliyesinden bir görünüş.

İkinci bahçeye girilince iki tarafta birer küçük oda görülmektedir. İlk bahçenin ve etrafının ziyaretçileri üzerinde bıraktığı tesir burada değişir ve insan kendisini başka bir âlem karşısında bulur.

Buradan da Darüşşifanın en mühim tarafı olan üçüncü kısma girildiği vakit âlem yine değişir. Burası hayale sığmayacak derecede güzel, ve çok ince hesaplarla vücud bulmuş bir muameledir. Geniş ve altı köşeli saha yarım daire şeklinde bir kubbe ile örtülmüştür. Kubbenin üstünde Buradaki Yeşil Caminde olduğu gibi, fener vardır. Buradan giren ışıklar içerideki loşluğa gönül okşayıcı bir güzellikle akar! Mermer döşeli zemin ortasında bir şadırvan vardır.

Burada dikkat ve hayreti en çok uyandıran hususiyet, kubbenin etrafında altı oda ile beş salının tertipleşmiş olmasıdır. Kapalı odalar-Evliya Çelebiye göre-kışağık olanlar da yaz odalarıdır.

Her oda ve her sofa kubbenin ortığı saha ile işitilmektedir, ve kubbe altında bulunan bir insan, her tarafa en kestirme yoldan kolayca erişebilir. Bu, tek merkezden idare bakımından enfes bir buluştur. Bir vakitler Avrupanın muhtelif yerlerinde merkezi idare plânı, hastahaneler yükseltmek moda olmuştu. Hatta Sinan da İstanbulda Haseki Darüşşifasını yapıtırken burasının her iki tarafına bulunan bütün odalarını birer merkeze bağlamak gibi bir plâna riayet etmiştir. Edirne Darüşşifası bu tarzda yapılan binaların en eskisi ve en (Mimarî) sidir. Orada sanatın âbideleşmiş hâmeti vardır.

EDİRNE Darüşşifası birçok bakımlardan bahsetti bir anıttır. Bina olduğu tarih hakkında bile doğru bir şey yazılmamıştır. Dr. Rifat Osman 890 H. (1485), ve Dr. Süheyl Ünver'in yayınladığı arapça bir tarih kitabına dayanarak 891 H. (1486) tarihlerini kaydedeğerler. Va-



★ Tunca kıyılarında bina olmuştur olan Bayezit külliyesi Edirnenin en güzel eserlerindenidir.

kıfımanın tarihi ise 898 H. (1499) dur. (1)

Darüşşifanın plânı ilk defa olarak Kornelyus Gurliş adında bir Orta Avrupalı tarafından neşrolunmuştur. Fakat bu zat Darüşşifanın terübindeki inçeliği ve hesabı farketmeden müthiş bir gaflet ile kubbenin altında bulunan altı odayı beyer köşeli olarak neşretmiştir. Bu plân, vaktiyle Dr. Rifat Osman tarafından bana da gönderilmiş ve yazık ki beni de aldatmış ve bir kitabıma sokulmuştur. Fakat Edirneye gidip beyer köşeli diye resmeden odaların dörder köşeli olduğunu görünce bana kadar sıçramış olan bu hatanın üzüntüsünü bizzat bir plan taslağı yapmak suretille ödemeğe çalıştım. 1936 da İstanbul gazetelerini ifşal eden beş ve dört köşe münakaşası işte bu yüzden doğmuştur. Bereket versin ki Yüksek Mimar Sedat Çetintaş eşsiz selâhiyeti ve derin vukufu ile burasının detaylı redâvelerini yapmakla büyük hatası tamir etmiştir.

Darüşşifayı dolayısıyla ilgilendiren başka bir dava vardır ki, o da bunun yanında bulunan medresenin (Tib medresesi) olduğudur. Kaybolmuş zannedilen, fakat hakikatte mevcut olan vakıfnameye göre bu

dava dahi bir zandan ve yakıştırma- dan ibarettir. Vakıfnameye incelenirse dava sahipleri de hatalarını anıya- caktırlar. Hakikatın bir gün (Kayseri tib medresesi) için de böylece anlaşılacağı bekliyoruz.

YÜKSEK Mimar Sedat Çetintaş bu bina için (...) Mimar Hayreddine 1486 da yaptırdığı bu kıymetli Türk hastanesi, XIX. asr sonlarında Garp şehirlerinin birkaçı tarafından kopya edilmiş, Türk mimarî taribinin ve Türk tababet taribinin bir incisi olarak Edirne'de yaşamaktadır.) diyor. Edirnenin eski Bayındırlık Müdürü Kemal Öçer de (21/nisan/1936 -Cumhuriyet) te şöyle diyor: (...Koca listad Mimar Hayreddinin ince bir zekâ ve büyük bir meharrete vücud getirdiği Darüşşifası... ne kadar yüksek bir zekâ ve meharret sahibi olduğuna bütün dünyânın teknik âlemi- ne ispat etmiştir.)

Evliya Çelebiye göre Edirne Darüşşifasının pencerelelerinden (Cennet-i Seddâ) ı andıran gülistanlar seyrediliyordu. Ona göre Darüşşifanın on küçük bir saz takımı vardı. Ney, keman, musîkar, santur, çeng-i santur ile üç hanedenin bulunduğu bu saz takımları Hüseyin Baykara

fasılları icra eder ve akıl hastaları bir taraftan nadir çiçeklerin berezdiği bahçeleri ve gülistanları seyrederken bir taraftan da musîki dinlerlerdi.

Fakat 3 hekim, 2 göz hekim, 2 cerrah çalışan bir şifa müessesesinde her türlü hastalar kabul ve tedavi olunurken, Osmanlı İmparatorluğunun düşkünlük devri başlayınca orası da yalnız delilleri kabul eden bir timarhane olmuş ve bu sıfatını birinçel Büyük Harp mütarekesine kadar devam ettirmiştir.

BUGÜN Edirne Darüşşifası kurtarılmaya muhtaçtır. Tuncanın etrafı taşkına uğradığı vakit sular binanın içinde bir metreye kadar yükselir. Depo olarak kullanılan binanın güzel pencereleri çamır ve inozolla

örtülmüştür. Mermer sütunları devrilmeğe, zarif kubbeleri çökmeğe başlamıştır. Bu bakımsız dîber, korkutur ki bir gün anamızın tamamile çökecek ve geçmiş günlerin medenî yâşeseri ortadan yok olacaktır. Buna göre yalnız Edirnenin değil bütün Türkiye'nin en kıymetli bir anıtını kurtarmak için çok acele etmelidir.

Dr. O. Ş. ULUDAĞ

(1) — Balkan harbinde kaybolmuşu söylenen vakıfnameye bu harpten 4 sene sonra kaybolmuşu bildirilen yerde tarafından kopye edilmiş ve 1925 te bir kitabımda yayınlanmıştır. Aşık Vakıflar Umum Müdürlüğünde eski kayıtlar dairelerinde ve benim neşrettığım suret aslına tamamiyle uygundur.

TÜRK ORDUSUNA HASRET

Edirne, uzun yıllar İkinci Ordonun merkezi idi. Kâh seslerine, süvarilerinin atlarının nâl seslerine, askerî bandolara pek alıştı. İstiklâl savaşı sırasında Edirne düşman eline düştü ve 20 temmuz 1920 den 25 kasım 1922 ye kadar Yunan işgali altında kaldı. Fakat kurtulduktan sonra da yine uzun seneler ordumuzu hasret idi.

Çünkü vaktiyle Nöyi Ahîlânne-

sine konmuş ve Lozan müşahedat- mesinde de tekrarlanmış olan, bir maddde Trakya hudutlarımızdan 60 kilometre gerilerine kadar olan bölgeleri askerlik dışı bırakmıştır. 1938 de Selânikte yapılan görüş- melerde Türk - Yunan dostluğu sa- yesinde bu maddde kaldırıldı. Ve Türk ordusu 20 Ağustos 1938 de heyecanlı bir törenle Edirneye gir- di.



EDIRNE üçüncü Osmanlı padişahı Muradı Hüdavendigâr tarafından 1361 yılında yaptırılmış ve İstanbulun zaptına kadar hükümet merkezi olarak kalmıştır. Evvelce Meriç kenarında ve kale içinde küçük bir şehir olan Edirne, Türklerin eline geçtikten sonra genişlemeye, güzelleşmeye, camiler, saraylar, köprüler ve âbidelerle süslenmeye başlamıştır. İstanbul fethinden sonra da Osmanlı padişahları Edirneyi ihmal etmemişler, zaman zaman bu şehre gelerek uzun müddet burada ikamet etmişlerdir. Bu suretle Edirne en kıymetli Türk sanatçıları, muhteşem eserler ve âbideler vücuda getirmişler ve İslâm âleminin en muazzam camii olan Selimiye burada inşa olunmuştur.

Edirne, aynı zamanda Avrupa içlerine aktular yapan, Türk ordusunun hareket merkezi vazifesini de görmüştür. Bir ucu Viyana kaplarına, Adiryatik denizine ve Polonya hudutlarına dayanan Türk ordusunun geri kuvvetleri Edirne'de toplanırdı. Seferle çıkan padişahın otacı hümayunu Edirne civarına kurardı. Bu sıralarda Edirne'nin nüfusu

da artar, ordu ile gelenler şehri doldururdu. On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Edirne, Osmanlı imparatorluğunun en kalabalık ve mamur şehirlerinden biri idi. O devirde Edirne'deki camilerin sayısı üç yüzü aşmış bulunuyordu. Buna mesicitler ve zaviyeler de ilâve olununca ibadethanelerin adedi bin beş yüze baliğ oluyordu ki bunlardan bugün ancak 70 - 80 tanesinin kalmış olduğu görülmüyor.

On yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Edirne mühim bir ticaret merkezi idi. Edirne çarşılarında en kıymetli eşya, en nadide sanat eserleri bulunur, lagüla, Fransuz, Hollanda ve İtalyan tacirleri büyük mikyasta alış verişler yaparlardı. Edirne saraylarını süsleyen nakışkar, sanatkar, hattat ve mimarlar bu emsaliz şehrin güzelliklerinden ilham alırlar ve orada yerleşerek geniş bir sanat muhiti vücuda getirirlerdi. Edirne'nin zamanımıza kadar kalan âbidelerinde bu sanatkar ruhun akıldarını hayranlıkla seyretmemek kabîl değildir. Zamanımıza kadar kalan camilerden en mühimlerini burada zikrediyoruz:

YILDIRIM CAMİİ

Edirne'deki camilerin en eskisi Yıldırım camiidir. Şimdi bir kısmı harap bir halde bulunan Yıldırım camii bir Bizans kilisesinin enkazı üzerine kurulmuştur. Yıldırım Beyazıt devrinde cami binaline getirilen bu eser zaman zaman tamir edil-

terek bugüne kadar kalmış ve eski âbidelerdendir. Duvar içiçliği bariz bir hususiyet taşımaktadır. Evvelce Yıldırım caminin güzel bir şadırvanı, mükemmel bir imareti de varmış. Fakat bugün bunlardan hiç bir eser kalmamıştır.

ESKİ CAMİ

Yıldırım camii'nden sonra Edirne'nin en eski âbidelerinden olan Eski camii inşasına, Süleyman Çelebi tarafından başlanmış araya giren uzun fasilalarla on bir sene de Çelebi Sultan Mehmet zamanında tamamlanabilmiştir. (1414) Osmanlı mimarisinin ilk örneklerinden olan Eski cami, dokuz kubbe üzerine kurulmuştur ve üç kapılıdır. Dört köşe kalın sütunlara istinat eden kubbe'ler Eski caminin hususiyetini teşkil etmektedir. İki mi-

naresi olan Eski caminin minarelerinden biri tek, diğeri iki şerefeli ve iki yolludur. Caminin içindeki yazılar ve minberin üstündeki oymalar ve yazılar cidden sanatkaranedir.

Ehliya Çelebi, Seyahatnâmesinde, Eski caminin kabe tarafında güzel sesli kuşlar, güzel kokulu ve çeşitli çiçeklerle dolu bir bahçe bulunduğunu, gül, sümbül, nerkiz ve zanbak mevsiminde bu çiçeklerin cemaat safları arasındaki çiçekliklere dilediği camii havasının güzel kokularla tazelendiğini yazmaktadır. Kış mevsiminde abdest almağa mahsus musluklardan sıcak su aktığı da rivayet olunmaktadır.

Eski cami, eskidenberi cemaati en çok camii olup bütün gün cemaatsız kalmaz. Son 1953 zelzelesinde zarar gören Eski cami şimdi esaslı surette bir tamir görmektedir.

ÜÇ ŞEREFELİ CAMİ

Edirne'nin en meşhur ve büyük camilerinden biri olan Üç şerefeli caminin dört minaresi vardır. Bu minarelerden ikisi birer şerefeli, biri iki şerefeli, biri de üç şerefelidir ki, camii imini bu üç şerefeli minare'nden almaktadır. Baklava biçimindeki motiflerle süslenen bu minarenin her üç şerefesine ayrı ayrı yollardan çıkılmaktadır. Dünyanın en yüksek minaresi olan bu üç şerefeli minarenin yüksekliği 67 metre 62 santimetre olup inşaat tarzıyla Osmanlı mimarisinin en karakteristik âbidelerindendir. Tek şerefeli minarelerden birine bur-

malı minare, diğerine de Çubuklu minare adı verilmiştir.

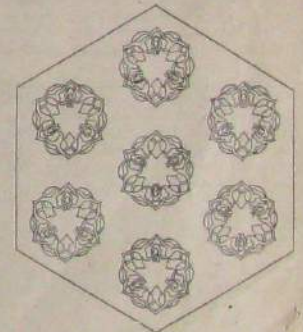
Üç şerefeli caminin inşası ikinci Sultan Murat zamanında tamamlanmıştır. Fakat mimarının kim olduğuna dair hiç bir kayde rastlanamamıştır. Caminin bey kapısı vardır ki bunların doğrama kısımları çok sanatkarane ve her kapının üstünde çok güzel bir hatla yazılmış âyetler mevcuttur. Cami duvarları çıplak taş olarak bırakıldığından çok eski ve âbidevi bir tesir uyandırmaktadır, içlerini loş, tır, Ayılı pencerelerinden iktinin üst kısımları gini ile kaplanmış olup bunlardan birinde lâcivert üzerine beyaz, diğerinde beyaz üzerine lâcivert olarak ikinci Sultan Muradın ismi yazılıdır. Ayıldaki revak kubbe'lerinden bazılarının içindeki orijinal kâlem işleri oldukça iyi muhafaza edilmiştir. Bunlar, ikinci Murat devrinin tezini motifleri hakkında esaslı bir fikir vermeleri itibarıyla çok ehemmiyetlidir. Aynı zamanda bunlar, Fatih'in evvelki eski kalem işlerine ait bilinen yegâne örneklerdir.

Ehliya Çelebi: «Bu kubbe'ler serapa pürnür olup üzerine mersum renk renk şükûfeler güya sahip nûma ve gosundur.» diye bunları methetmekte ve «Camii cıfrazının çiçek bahçeleriyle çevrilmiş olup mevsimine göre saflar arasına vazolar içinde çiçekler sıralandığını ve açık pencere'lerden gelen çiçek kokularıyla camii içersinin daima ferahlık veren taze bir hava ile dolduğunu» kaydetmektedir. Halk arasında Üç şerefeli'nin ka-

psı, Selimiye'nin yapısı, Eski caminin yazısı diye differe dolayan bir söz vardır.

Burada da Eski camide olduğu gibi kış mevsiminde abdest almak için musluklardan sıcak su aktığı da rivayet edilmektedir.

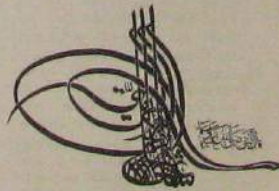
Edirne'nin en güzel camii olan Selimiye camii hakkında kıymetli tarihçi Tahsin Oğuz bu sayfa çok dikkate değer bir yazısı vardır.



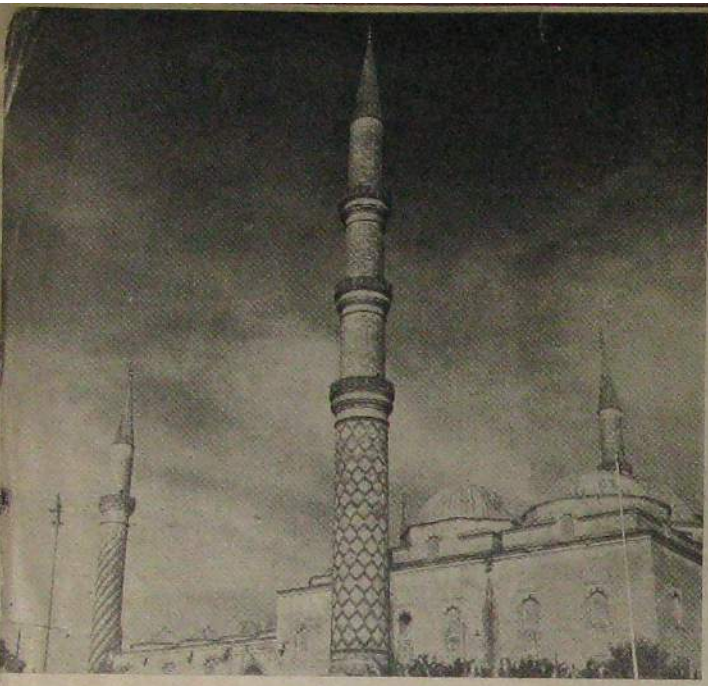
★ Selimiye'deki nefis çinilerden bir parça

BAYEZİD II CAMİİ

Tunça nehri kıyılarında, II Bayezid'in emriyle mimar Hayrettin tarafından inşa olunan bu camii küçükken büyük bir mütevacviz kubbe'lerle örtülmüş müteaddit yapılar topluluğundan ibarettir. Bu binalar, iki minareli bir camii, bir tip medrese, bir imaret, bir dargıha, çifte hamam, bir mutfak ve ezrak duvarlarıyla firm ve ağır gibi sınırlardan ibarettir ki heyet-i umumiyesi geniş-



★ Eski camii'de tuğra şeklinde yazılmış bir âyet



★ Üçşerefeli caminin üç şerefeli minaresine ayrı ayrı üç voldan çıkılmaktadır.

sahne iğgal etmektedir ve sekiz sene meydanı getirilmiştir.

Bu binalar topluluğu içerisinde dört köşe yapı ve geniş kubbesiyle derhal göze çarpan cami binası, tek şerefeli iki minaresiyle üdeta bir şaheserdir. Fakat Tunca kıyısındaki büyük rühtunlar bakımsızlık yüzünden harap olduğundan cami her sene su basmaktadır. Bu sayımızda caminin darlığı ve tip medresesiyle tınarhane kısmına dair Osman Şevki Uludağın çok kıymetli bir yazısını da bulacaksınız. Evliya Çelebi durumu hakkında:

★ Eski camiden bir görünüş ve iki yollu, iki şerefeli minaresi



«Hastalara deva, dertlilere şifa, divanelerin ruhuna gıda, ve defli sevdâ olmak üzere on adet hanende ve sazende gulâm ayrıldığı, bunların üçü hânende, biri neyzen, biri kanunî, biri musikârî, biri çengi, biri nanturî, biri udi olup haftada üç gün gelerek hastalara ve delilere büyük kubbenin altında musiki faslı verdiklerini» yazmaktadır.

MURADİYE CAMİİ

Muradiye mahallesinde Saray içine bakan bir tepe üzerine İkinci Murat tarafından yaptırılan bu

camii, iki yanında küçük, ortada yan yana iki büyük kubbeden mürekkeptir ve tek minaresidir.

Muradiye caminin asıl şöhreti zengin çinilerin nefesinden ıleri gelmektedir. Altı köşeli levhalar halinde bulunan bu çiniler birbirine benzer, çiçek motiflerinden vücudu getirilmiştir. Bunlar beyaz zemin üzerine mavî renklerle işlenmiştir. Caminin mihrabındaki çinilerin zarafet ve ihtişamı çok göz kamaştırıcıdır ve Türk çiniçilik sanatının en güzel örneklerindendir. Evvelce caminin minaresi de yeşil çinilerle kaplı imiş. Fakat (H. 1165) büyük zelzelede minare yıkıldığından tamir edilmiş ve şimdiki halini almıştır.

İkinci Murat bu caminin sol tarafında büyük bir imaret, bir mevlî tekkesi ve semâne de yaptırmıştır. İmarette mevlî dervişleri, talebeler, gelip giden misafirler yiye içtikleri gibi, sıvıdaki evlerde oturanlara da ekmek ve yiyecek verilmiştir. Eski şeyhislamlardan Musa Kâzım efendi Edirne'de sürgün bulunduğu esnada vefat ettiğinden bu caminin avlusuna gömülmüştür.

BEYLERBEYİ CAMİİ

İkinci Murat devri valilerinden Yusuf paşa tarafından yaptırılan bu camii bugünkü haliyle çok haraptır. Edirnenin en eski eserlerinden olan bu camii bir kubbe ile yarım kubbeden mürekkep gayet güzel ve şirin bir camii imiş. Arabesk kalem işleri ile süslenen iç kısmı yüksek bir sanat değeri taşımaktadır. Vaktiyle burada bir de medrese vardı.

GAZİ MİHAL CAMİİ

Edirnenin en eski camilerinden olan Gazi Mihal camii Tunca nehri kıyısında ve bu namdaki köprüünün önündedir. Caminin solunda avlu içinde büyük bir de imareti vardır. Gazi Mihal beyin mezarı da caminin kible tarafında olup yanında bu aileye mensup birkaç zatın daha mezarları vardır. Gazi Mihal camii de İkinci Murat devri eserlerindendir.

DARÜLHADİS

Tunca nehri kenarına İkinci Murat tarafından yaptırılan küçük, tek kubbeli, tek minareli bir camiidir. Evvelâ medrese olarak yapıldığı halde sonra camie tahvil edilmiştir. Mimarı bilinmiyorsa da bunun da Muradiyeyi ve Üç şerefeliyi yapan mimar tarafından yapıldığı tahmin olunmaktadır. Caminin etrafındaki mezarlıkta Osman oğullarından birkaç şehzade ile bazı sultanlar gömülmüştür.

ŞAHMELEK PAŞA CAMİİ

Şahmelek paşa camii, Gazi Mihal köprüsünün Edirne tarafındaki yol üzerindedir. Tek kubbeli ve duvarları çini ile kaplıdır. Rutubetten ve bakımsızlıktan çinilerin çoğu dökülmüştür. Caminin



minaresi Balkan harbinde yıkılmış, bina da çok zarar görmüştür. Şahmelek, Yıldırım Bayezid'in şehzadeleri arasında çıkan kavgalarda mühim roller oynamış, en sonunda Çelebi Sultan Mehmed ve İkinci Murat zamanında büyük hizmetler görmüş, bir zattır. Caminin yanında gömülmüştür. Önceleri burada bir de medrese vardı.

KASIMPASA CAMİİ

Bu camii de Tunca nehri kenarında, Fatih devri vezirlerinden Kasımpaşa tarafından yaptırılmıştır. Kirişhane caddesinde ve gayet geniş bir bahçe içerisinde, Camii tek kubbeli ve tek minareli olup çok cazip bir manzaraya sahiptir. Caminin tamamlandığı sene içerisinde ölen Kasımpaşa da buraya gömülmüştür. Tunca boyunda güzel bir de rühtünü olup halkın nehrinden su alabilmelerini kolaylaştırmak için taş merdivenleri vardır. Tunca suyu yatığı dolduğundan şimdi meydana birkaç basamağı kalmıştır.

SÜLEYMANİYE CAMİİ

Kirişhane caddesinde ve Tunca nehri boyunca yeşillikler içinde yapılan bu camii, Kanunî Sultan Süleyman devri eserlerindendir. O devrin vezirlerinden Süleyman paşa tarafından yaptırılmıştır. Zarif bir minaresi, dört sütun üzerine üç kubbeli bir son cemaat yeri vardır. On sekizinci asırda yıkılmış olan camii, Birinci Mahmut zamanında esaslı bir tamir görmüştür.

AYŞEKADIN CAMİİ

İstanbul yolu üzerinde tek kubbeli, tek minareli bir camii olup Çelebi Sultan Mehmed'in kızı Ayşe Hatun tarafından yaptırılmış güzel bir camidir.

LÂRİ CAMİİ

Halk arasında Lâleli camii diye anılan bu camii Fatih'in hekimliğini yapmış Abdülhamit Lâri tarafından yaptırılmıştır. (H. 1165) ve (M. 1752) zelzelesinde kubbesi yıkılan bu caminin üstü ahşap bir çatı ile örtülmüştür. Bu camii de İstanbul yolu üzerindedir.

SİTİ SULTAN CAMİİ

Fatih Sultan Mehmed'in zevcesi Sitti Sultan tarafından yaptırılmıştır. Bu camii son zamanlarda esaslı bir tamir görmüş olup halk arasında Sultan camii diye anılır. 1485 yılında ölen Sitti Şah Sultanın mezarı kible tarafında bulunmaktadır.

MEZİTBEY CAMİİ

Bu caminin minaresi evvelce yeşil çinilerle kaplı olduğu için Yeşile camii diye de anılır. Enflakta bir baskında ölen Mezit Bey adlı bir kumandan tarafından yaptırılmıştır. Bugünkü haliyle bu camii çok harap ve yıkılmaya mahkûm bir vaziyettedir.

KADİ BEDRETTİN CAMİİ

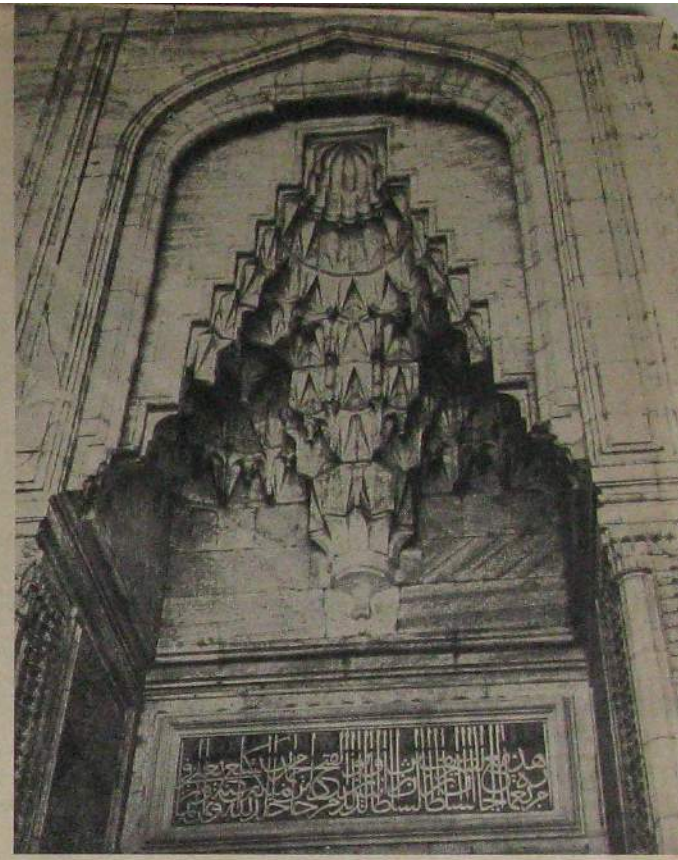
Tek kubbeli olarak inşa edilen bu camii İstanbul yolundadır. Şeyhi Çelebi ve Şeyhislâm Ahmet Şemseddin efendinin, babaları Kadî Bedrettin namına yaptırılmıştır. Bu caminin kubbesi büyük zelzelede yıkılmış ve üstü ahşap bir çatı ile örtülmüştür.

YAHYA BEY CAMİİ

Tek minareli ve tek kubbeli olan bu küçük caminin Mimar Sinan tarafından yapıldığı rivayet olunmaktadır. Çok harap ve bakımsız bir halde-dir.

DEFTERDAR MUSTAFA PAŞA CAMİİ

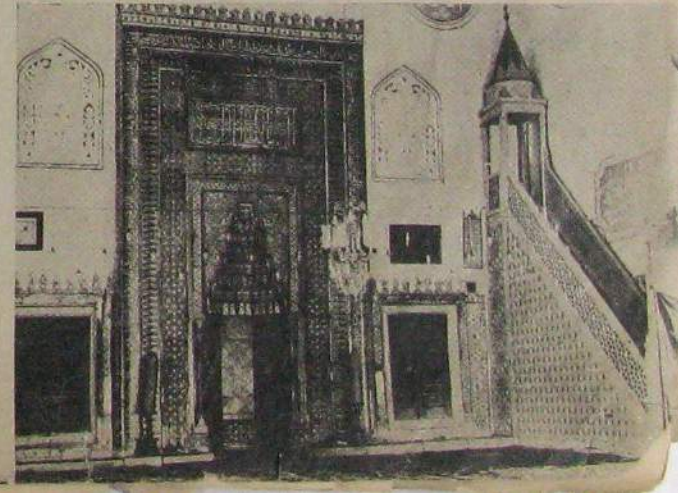
Bu güzel camii de Mimar Sinan'ın eserlerindendir. İnce, zarif minaresi, sade ve olgun cephesiyle hususî bir mahiyet taşımaktadır. Kanunî Sultan Süleyman ve Selim II devri Defterdarlarından Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bu saydığımız camilerden başka Edirnenin

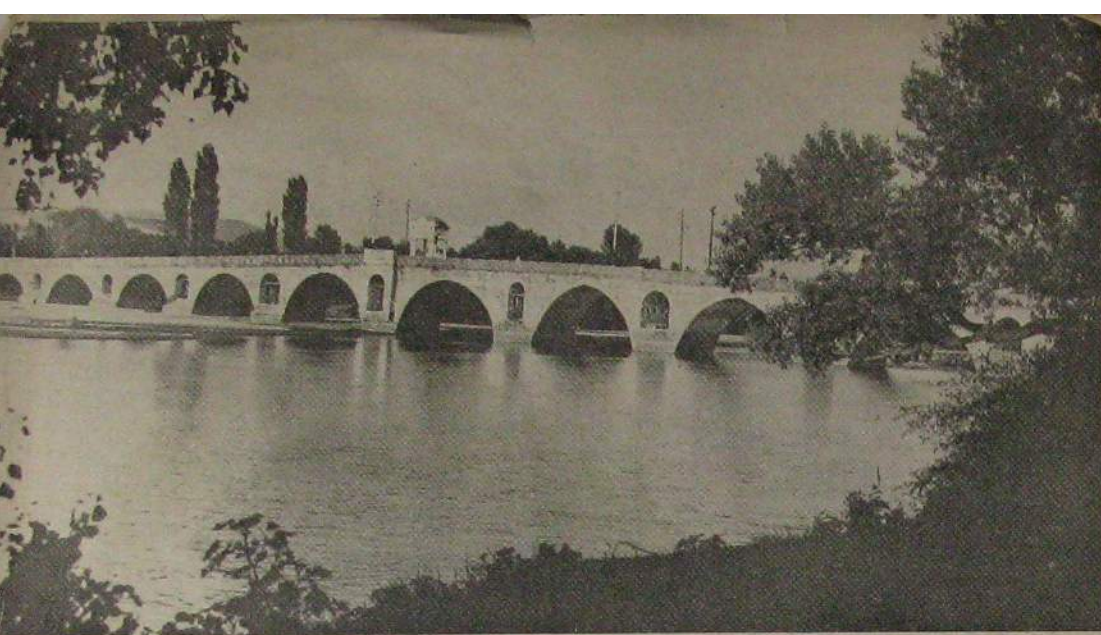


★ Üçşerefeli caminin giriş kapısı üstündeki gözleri kamaştıran iltişam

devrimize kadar kalmış belli başlı camileri şunlardır: Süle Çelebi camii, Selçuk Hatun camii, Koş doğan camii, Şeyhi Çelebi camii, Hızır Ağa camii, Seyh Şüca camii, Balaban Paşa camii, Şahabettin paşa camii, Sofu Bayezit camii, Hacı İvaz camii, Çavuş bey camii, Sarıca Paşa mescidi, Vire Çelebi mescidi, Taşlık camii, Atik Ali Paşa camii gibi eserler vardır. Fakat bunlar harap bir halde bulunmaktadır.

★ Muradiye caminin çinilerle süslü mihrabı





★ Edirneyi güzelleştiren meşhur köprülerden Yeni Köprü... Meriç nehri bu köprünün altından nazlı nazlı süzülerek akmaktadır.

EDİRNE KÖPRÜLERİ

EDİRNE'nin en orijinal güzelliklerinden birini Meriç ve Tunca nehirleri üzerine kurulan köprüler teşkil etmektedir. Bu köprü-

★ Edirneyi Karagüç İstasyonuna bağlayan şose bu ağaçlıklar arasından geçer.



er sayı 9 adettir. Şehre gerek istasyon cihetinden, gerek şimal tarafından giren bu köprü-lerden geçilir. Asfalt İstanbul yolunun açılışından

evvel Karaağaç İstasyonu ile şehir arasındaki üç buçuk kilometre parke şose pek rugbette idi. Şehri istasyona bağlayan bu şoseyi Edirne'de pek iyi nam burakan Vali Kadri paşa, 1882 yılında yaptırmıştır. Fakat sık sık taşan Meriç nehrinin suları altında kalan bu şose, Edirne belediye reislerinden Cezzarzade Dilâver bey tarafından, yolun zemini yükseltmek ve lambalarla aydınlatılmak suretiyle yeniden yaptırılmıştır. Şoseye bugünkü parke taşların döşeten ve iki tarafına yontma yaya kaldırımı yapan zat, Edirne'de pek çok eserler bırakan Vali Hacı Adil beydir. Şosenin tam ortasında bir âbide vardır ki buna (Şehit Jandarmalar âbidesi) namı verilmektedir. Bu âbide 1913 senesinde Edirneye doğru ilerlemekte olan Bulgar askerlerine karşı koyan ve şehit oluncaya kadar kahramanca çarpışan dokuz jandarma neferi namına dikilmiştir. Âbidenin mermer sütunu üzerinde dört siyah gülle vardır.

Şosenin nihayetinde ve sağ tarafta âbideyi Meriç çemesi, sol tarafta da yeni yapılan Şehir gazinosu vardır. Edirne'nin en güzel köprülerinden biri olan Meriç köprüsü buradan bütün güzelliğiyle görülür.

YENİ KÖPRÜ (MERİÇ KÖPRÜSÜ)

Yeni köprü veya Meriç köprüsü adı verilen bu güzel köprü evvelce ahşap imiş. 1832 senesinde Edirneyi ziyaret eden Sultan Mahmut II köprü'nün kâğır olarak yapılmasını emretmiş, fakat mülî sebeplerden dolayı inşaat ancak 1842 yılında ve Abdülmecit zamanında başlanabilmiş ve bey senede tamamlanmıştır. Bu köprü 13 ayak üzerine 12 kemeriştir. Tam orta yerinde bir tarih kasrı yapılmıştır. Bu tarih kasrının cephesine ilâk yazı ile bir kitabe hakkedildiği halde Yunan işgali esnasında bu güzel yazılar silinmiştir. Evvelce kasrın



★ Edirne Sarayının yıkılmazın evvelki muhteşem manzarası

EDİRNE SARAYLARI

MURAT I. Edirneyi zaptettiği zaman bu güzel şehrin en yüksek noktasında bir saray yaptırmıştı. Bu saray şimdi Selimiye camii civarında olmasa pek muhtemeldir. Eski Saray adı verilen bu Saray Yıldırım Bayezit zamanında birçok ilâvelerle genişletilmiş, daha sonraları Musa Çelebi, sarayın etrafını surlarla çevirerek müdafaa olunabilir bir hale getirmiştir. Edirne'deki bu ilk Türk sarayı bir müddet sonra kışla haline getirilerek acemi oğlanları yetiştirilmesine hasredilmiş, burada divanhaneler, doğancılar ve seferiler odası yaptırılmış ve Eski Saray bu halini Kanunî devrinde de muhafaza etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu İkinci Selim, Eski Sarayı yıktırarak yerine Selimiye camini yaptırmıştır. Edirne saraylarının asıl şöretilleri Tunca kıyılarında Sarayçı namı verilen mevkide Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı (Yeni Saray) dir. Kasrı Padişahlı, Arz odası ve Kum kasirlerini de ihtiva eden bu bahaya harem dairesi ilâve olunmuş, Kanunî Sultan Süleyman, Selim II. ve Avcı Sultan Mehmet devirlerinde yapılan ilâvelerle devrin en büyük saraylarından biri haline getirilmiştir. Bu sarayın bulunduğu Sarayçı mevkii bir adacıktan ibarettir. Buraya geçmek için iki köprü vardır. Biri Fatih köprüsü, diğeri şehir tarafından geçilen ve Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Saray köprüsüdür. Evvelce (Sultan Süleyman köprüsü), diğeri de şehir tarafın-

geçince Sarayçıne girilir ve ağaçlarla süslü geniş bir yoldan nihayetinde sultan Mehmet tarafından yaptırılan Kasrı Adalet bulunmuş. Burada halkın dökeleri tetkik olunur, hükümler ve adli kararlar verilir. Kasrı Adalet'in karşısında altı adet ibret taşı sıralanmış ki, derince bir çukurun içerisinde yükselen bu taşların üzerine vaktiyle kesilen başlar konmuş. Rivayete göre Viyana boğuzundan sonra Belgrad'da boğdurulan Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın kesik başı Edirneye getirilerek bu ibret taşlarından birinde teşhis edilmiş.

Bugün hiçbir izi mevcut olmayan Adalet kasrından sonra Fatih köprüsünden geçilerek asıl saraya girmekte imiş ki buraya vaktiyle Kum Meydanı adı da verilmiş. İşte Fatih'in meşhur Cihannüma kasrı burada idi, sağında Kum kasrı, solunda Arz odası mevcuttu. Bu kasrın etrafında Hırkai Saadet odası, mahbeyinler dairesi, hazine hümayun, silâhtaraga dairesi, kışlâne mutfak, ve harem aynalı kasrı vardı (1).

Burada daha sonraları valde sultan dairesi, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü kadimlar, şehzadeler, cariye, gedikliler dairesi, hasta köşüğü, deriassade ağası ve mahiyetle mahsus daireler yapılmıştır. Bahiyye dairelerinde helvane, has fışın, güllâhane, kiler-i âmiri, mubane ve saray mensuplarının ikametne mahsus muhtelif daireler vardı. Yine burada sarayın her daire-

5) Bostancıbaşı Kasrı: Sepetçiler Kasrı adıyla da anılan bu eser de Avcı Sultan Mehmet zamanında yapılmıştır. Bütün zamanını Edirne'de geçiren Avcı Sultan Mehmet saray bahçelerinde havuzlar da yaptırır ve mehtaplı gecelerde bu havuzların karşısında ney ve tanbur sadalarıyla hanedelerin gazellerini dinlerdi.

Edirne saraylarının yapıldığı ve takimatı Edirne evlerine de bir örnek olmuştur. Edirne hakkında çok kıymetli eserleri bulunan merhum Doktor Rifat Osman Bey, bilhassa Edirne evleri hakkında yaptığı incelemelerde pek çok konak ve evlerin takimatında sarayın örneklerine ve nakışlarına tesaduf ettiğini kaydetmektedir.

Edirne saraylarının en muhteşem binası Cihannüma Kasrı idi. Demir kapıları ve kalın duvarlarının içinden çıkılan merdivenleriyle tamamen bir ortaçağ şatosunu andıran bu bina birçok dairelere ayrılmış, Saray ovasına ve şehre tamamen hâkimdi. Bu muazzam ve taştan yapılmış binanın içi ve duvarları mavimsi, yeşilli çinilerle süslenmişti, tavamları altın nakışlarla teyin edilmişti. Cihannüma Kasrının Fatih Sultan Mehmet zamanındaki durumu pek muhtemeldi ve mimari bakımından harikâde idi. Kapısı, Fatih devrinin en güzel istalaklı ve mermer işçiliği ile teyin edilmişti. Binanın iç mefruşatı, duvar teyinatı ve kıymetli levhalarla süsü odaları harikâde idi ve zarif kumaşlar kaplı sedirler mevcuttu (2).

Rusların Edirneyi üç işgalleri sırasında (22 Ağustos 1829) Saray-çinde cadırlı bir ordugâh kurmuşlar ve sarayın birçok kısımlarını yakarak harap etmişlerdir. Bu esnada kıymetli çinileri de söküp götürmüşlerdir.

Edirne Sarayı, muhtelif tarihlerde tamir görmüş ve 1873 yılında Vali Hacı İzzet Paşa zamanında askeri mühimmat deposu ve cephanelik haline getirilmiştir.

1877 - 1878 harbinde, Rusların Edirneye yaklaştıkları zaman bu mühimmat anbarı, düşman eline geçmemesi için ateşe verilmiş, bu esnada Saray-çinde bulunan bütün saraylar baştanbaşa yanıp harap olmuştu.

Rifat Osman Bey Edirne sarayları altı eserinde şunları yazmaktadır:

«Velhasıl Rusların Edirneye tekkarübleri üzerine rical ve memurları askeriyeye beyinde ve bilhassa Vali Cemil Paşa ile Müşir Ahmet Eyyüb Paşa meyanelerinde husule gelen tezadı efkâr neticesi olarak elche ve cephaneye ateş verilmiş ve âsarı nefesi Osmanlı olan bu cesim sarayı hümayun üç günde mahv-ü-tahrip edilmiştir.»

Bugün bu muhteşem saraylardan ancak birkaç parça taştan başka hiç bir eser kalmamıştır.

★★

3) İttar Kasrı: Tunca kıyısına yapılan İttar Kasrı Avcı Sultan Mehmed'in eserlerindendir.

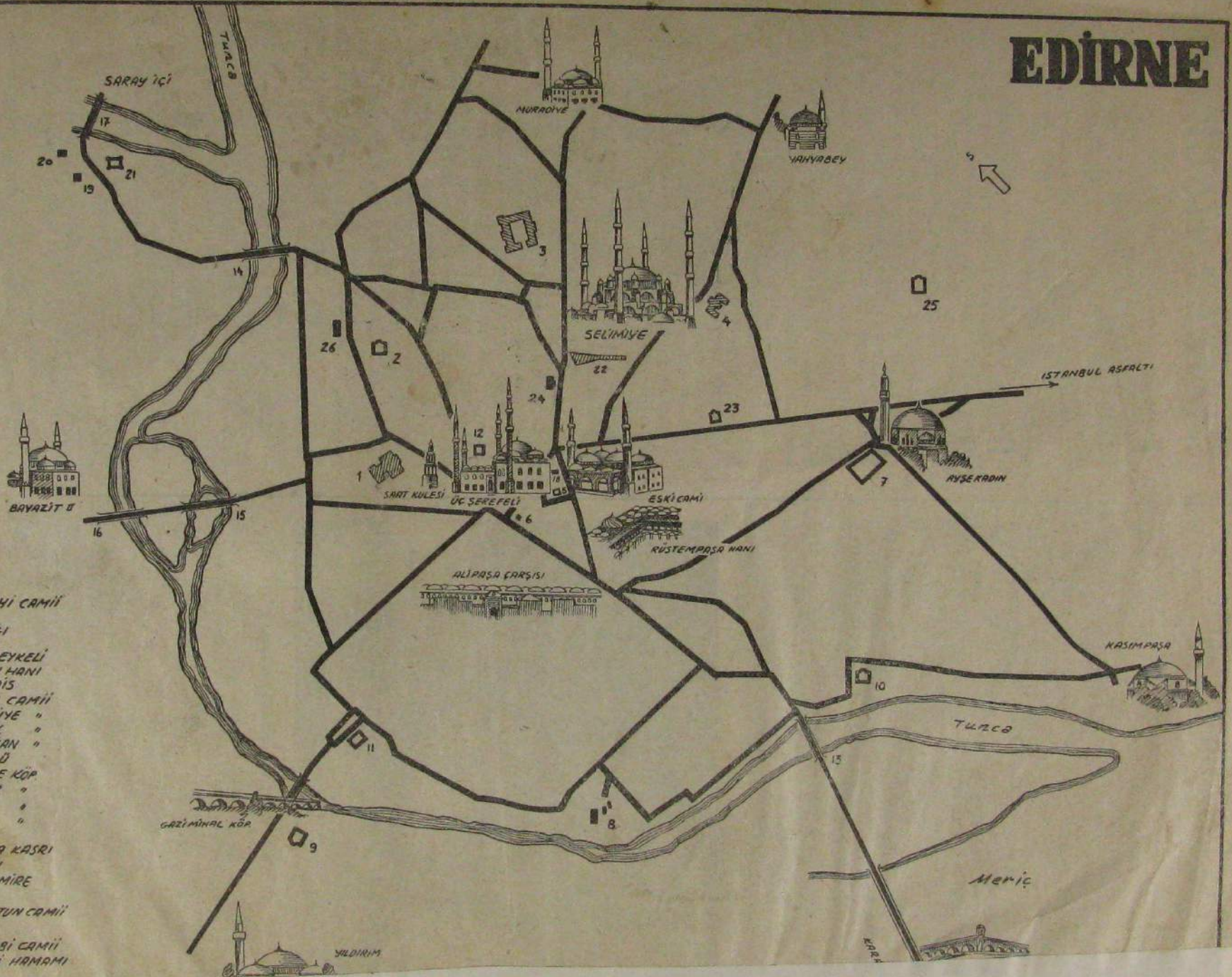
4) Av köşkü, Bulbül köşkü: Tavuk ormanı içine Avcı Sultan Mehmed'in yaptırdığı eserlerdendir.

(1) Edirne Tarihli: Osman Nuri Peremec - Sayfa 45.

(2) Cihannüma Kasrı: Doktor Süheyl Ünver.

EDİRNE

1. HÜKÜMET
2. BEYLERBEYİ CAMII
3. KIŞLA
4. TÜRK OCAĞI
5. BEDESTEN
6. ATATÜRK MEYKELİ
7. AYŞE KADIN HANI
8. DARÜL HADİS
9. GAZİ MİHAL CAMII
10. SÜLEYMANIYE "
11. ŞAH MELEK "
12. KUŞÇU DOĞAN "
13. ESKİ KÖPRÜ
14. SARAÇ HANE KÖP.
15. YALNIZ GÖZ "
16. BAYAZIT II "
17. FATİH "
18. BEDESTEN
19. CİHANMUMA KASRI
20. KUM KASRI
21. MATBAHİ AMİRE
22. ARASTA
23. SELÇUK HATUN CAMII
24. BELEDİYE
25. SEYHİ ÇELEBİ CAMII
26. BEYLERBEYİ HAMAMI



PANORAMA

Edirne İlâvesi
